

Schoner Nederland

IMPULSPROGRAMMA ZWERFAFVAL

Kennisgids jongeren en zwerfafval

Jongerenkennis net zo dynamisch als jongeren zelf

JUDO OF KARATE?

FOTO'S EN TEKST: BEAUTIFUL LIVES,
THAODEUS MULLER, DE WARME STAD
EN HANS BAKKER, TOOLS COMMUNICATIE

Colofon

IMPULSPROGRAMMA ZWERFAFVAL
'Kennisdids jongeren en zwerfafval' is een uitgave van SenterNovem in het kader van het Impulsprogramma Zwerfafval. Onder het motto 'Samen werken aan een schoner Nederland' bundelden overheid en bedrijfsleven in 2007 de krachten om een stevige vuist te maken tegen het groeiende zwerfafvalprobleem. Het Impulsprogramma is een initiatief van VNO-NCW (ook namens MKB-Nederland), VNG en het Ministerie van VROM. Voor de uitvoering tekenden Stichting Nederland Schoon, SenterNovem en VNG. Alle instrumenten vindt u op: www.samenwerkenaaneenschonerland.nl/gemeenten/kennisbank

Voor advies of hulp: [bel Helpdesk Afvalbeheer](http://bel.Helpdesk.Afvalbeheer)
Wilt u advies of ondersteuning bij het voorkomen en bestrijden van zwerfafval in uw gemeente en/of over de subsidiemogelijkheden van uw zwerfafvalproject?
Neem dan contact op met Helpdesk Afvalbeheer van SenterNovem:
Tel. (030) 214 79 79 (elke werkdag van 9.00 - 12.00 uur). Per mail zijn we de hele dag bereikbaar: afvalbeheer@senternovem.nl

Publicatienummer: 3UA0916, SenterNovem

Kennisgids jongeren en zwerfafval

Jongerenkennis net zo dynamisch als jongeren zelf

Introductie

Om kennis en ervaring op te doen over hoe jongeren zich gedragen rond het issue zwerfafval zijn in opdracht van het Impulsprogramma Zwerfafval onderzoeken, interviews en observaties verricht. Daarnaast zijn er diverse voorbeeldprojecten uitgevoerd en zijn er tools (aanpakken) ontwikkeld in samenspraak met gemeenten en andere partijen. De eerste resultaten hiervan zijn gebundeld en vastgelegd in deze gids. Een handreiking waarmee wijkwerkers, reinigings- en beleids- en communicatiemedewerkers bij gemeenten en bv. conciërges bij scholen praktische handvatten krijgen aangereikt voor het oplossen van afvalproblemen op 'jongerenhotspots'.

De jongerenhotspots

Een hotspot is een locatie/plek waar zwerfafval structureel en in aanzienlijke mate voorkomt. De hotspots die in deze gids worden behandeld zijn locaties waar jongeren zich begeven, soms afwisselend of samen met andere doelgroepen:

- hangplek
- school
- snoeproute
- winkelcentrum, afvalinzamellocatie
- wijken
- sportveld, sporthal, skatebaan e.d.
- groengebied/park, natuurgebied
- overig

Praktische tools

Er wordt informatie aangeboden die helpt bij het inzicht krijgen in het handelen van jongeren. Verder ligt het accent op het leren aangaan van relaties met jongeren met als gevolg een wederzijdse gedragsverandering. De aanpak richt zich onder meer op hoe contact met hen te leggen, zonder angst tegemoet treden. Op hoe zelfvertrouwen krijgen, hoe door interactie vertrouwen winnen, hoe respect hebben voor hun identiteit. Het kernbegrip hierbij is 'sociale cohesie' waarbij er rekening wordt gehouden met het feit dat jongeren graag willen meewerken maar ook (nog) jong willen zijn en erbij (bv. bij groepjes van hun leeftijd) willen horen.

Deze gids omvat de volgende delen:

- Deel 1 Informatie die inzicht geeft in het gedrag van jongeren omtrent zwerfafval
- Deel 2 Algemene aanbevelingen voor het terugdringen van zwerfafval op jongerenhotspots
- Deel 3 Per hotspot praktische handvatten om tot een succesvolle aanpak te komen

Inhoudsopgave

●	Introductie	2
●	Deel 1 Informatie die inzicht geeft in de relatie jongeren en zwerfafval	4
	1.1 Probleemstelling	5
	1.2 Doel gids	5
	1.3 Jongeren en zwerfafval	5
	1.4 Kennis genereren en delen	6
	1.5 Wat handig is te weten over de jongeren	6
	1.6 Wat handig is te weten over de jongeren in relatie tot zwerfafval	8
	1.7 Wat handig is te weten over hun leefomgeving en over hotspots	12
●	Deel 2 Algemene aanbevelingen voor terugdringen zwerfafval op jongerenhotspots	16
	2.1 Hoe jongeren aangesproken (willen) worden	17
	2.2 Welke communicatiemethoden worden in de praktijk gehanteerd	17
	2.3 Voorwaarden voor succesvolle campagnes	19
●	Deel 3 Praktische handvatten om tot een succesvolle aanpak te komen	24
	3.1 Jongerenhangplek	25
	3.2 School	29
	3.3 Snoeproute	30
	3.4 Winkelcentrum, afvalinzamelinglocatie	32
	3.5 Wijk	34
	3.6 Sportveld, sporthal, skatebaan	36
	3.7 Groengebied/park, natuurgebied	37
●	Beknopte Literatuurlijst	39

Deel 1: Informatie die inzicht geeft in de relatie jongeren en zwerfafval

1.1 Probleemstelling

Zwerfafval in de openbare ruimte wordt op velerlei manieren veroorzaakt. Eén oorzaak is het gedrag van jongeren omtrent zwerfafval. Over dit gedrag van jongeren is nog (te) weinig bekend terwijl de gevolgen van het weggooien van afval omvangrijk zijn. Naast de irritatie die zwerfafval oproept in onze samenleving, speelt ook milieuproblematiek een grote rol. Burgers zijn zich er nauwelijks van bewust dat veel afval langzaam afbreekt. Bovendien zijn er grote kosten verbonden aan het opruimen van zwerfafval door de (gemeentelijke) reinigingsdiensten en derden.

De in deze gids omschreven aanpak van het zwerfafvalgedrag van jongeren is het resultaat van literatuuronderzoek, observaties en gesprekken met jongeren op hotspots en thuis, interviews met wijkwerkers en andere betrokkenen en ervaringen met proefprojecten. Door jongeren op een gelijkwaardige en respectvolle manier te confronteren met het afvalprobleem is achterhaald hoe zij op 'hun plek' (zouden willen) omgaan met het weggooien van afval. Door vanuit hun leefwereld te denken en te handelen kunnen succesvolle oplossingen worden ontwikkeld.

1.2 Doel gids

Deze gids heeft als doel inzichten te geven over jongeren in deze tijd (van deze generatie), hun context, hun waarden en normen en hun gedrag in relatie tot hun leefomgeving. Het is een hulpmiddel bij het realiseren van een respectvolle omgang tussen overheid, buurtbewoners en jongeren met als gevolg dat de hoeveelheid (zwerf)afval afneemt en de beleving van schoonheid en veiligheid toeneemt.

De mate van succes hangt nauw samen met het actief betrekken van jongeren en bewoners bij de totstandkoming van een jongerenplek. De weerstand bij omwonenden neemt dan af en de jongeren zullen zich eerder verantwoordelijk en constructief opstellen.

1.3 Jongeren en zwerfafval

In de samenleving is een vooringenomen beeld ontstaan over jongeren (leeftijd 12 tot 18 à 20 jaar) in relatie tot openbare ruimte en zwerfafval. Het betreft vooral de aspecten schoon, heel en veilig. Zij worden vaak gezien als veroorzakers van vervuilde en onveilige situaties, zogeheten hotspots. Hoewel dit beeld niet (altijd) klopt met de werkelijkheid spreken we jongeren niet meer aan op hun ongewenste gedrag mede uit angst om zelf het slachtoffer te worden.

Volwassenen kunnen jongeren niet alleen maar aanspreken op basis van leeftijdsverschil. Jongeren in deze tijd eisen respect en voldoende ruimte, maar willen ook wel grenzen en weten vaak wel hoe het hoort. Groepsgedrag speelt bij jongeren ook een belangrijke rol om hun identiteit te vormen. Dat is van alle tijden.

1.4 Kennis genereren en delen

Ontwikkeling van innovatieve kennis en nieuwe producten en toepassing daarvan bij de bestrijding van zwerfafval (en andere overlast) is een blijvende voorwaarde voor succes in de toekomst. Het is een voortdurend proces dat voortschrijdend inzichten oplevert. Door doelgroep personen met elkaar te laten samenwerken, hun kennis te vergaren en onderling en aan derden uit te wisselen kunnen zoveel mogelijk mensen in het veld de 'nieuwe' kennis actief gaan toepassen en uitbreiden. Er wordt momenteel onderzocht of er een basis bestaat voor een virtuele hangplek voor gemeenten en gebiedsbeheerders om kennis hierover te delen. Kijk hiervoor op: www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl. Daar kunt u ook algemene informatie vinden, bv. in de kennisbank en op de jongerenpagina's.

1.5 Wat handig is te weten over jongeren

Wat zijn jongeren en hoe ontwikkelen zij zich?

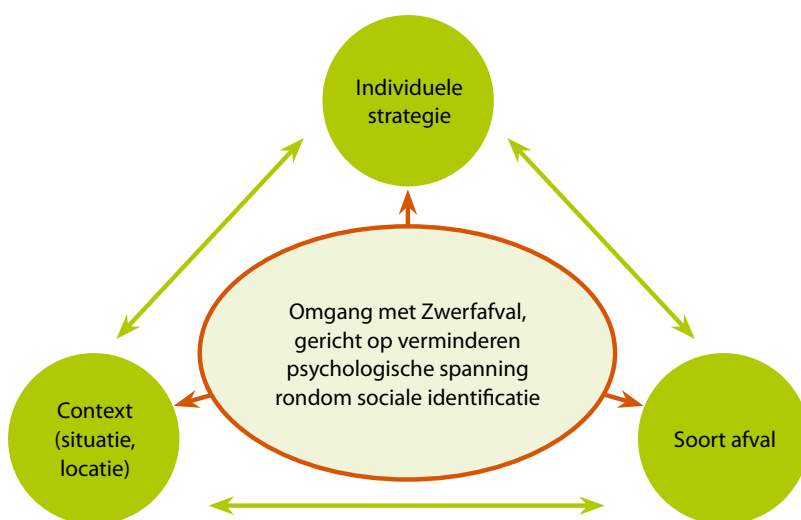
Jongeren van 12-18 jaar zitten in een overgangsfase van kindertijd naar volwassenheid die zich kenmerkt door twee ontwikkelingen:

- 1 De ontwikkeling van afhankelijkheid naar het creëren van autonomie en eigen verantwoordelijkheidsgevoel waarbij kenmerkend is dat de hang naar autonomie zich sneller ontwikkelt dan het verantwoordelijkheidsgevoel.
- 2 Het egogerichte karakter van jongeren. In deze tussenfase zijn jongeren aan het zoeken naar hun identiteit. Ze weten dat ze geen kind meer zijn en dat ze ook nog geen volwassenen zijn. Maar wat zijn ze dan, wie zijn ze dan? Deze onzekerheid is de basis voor een sterke focus op 'ik gericht denken'. Immers, als je zelf nog niet weet wie je bent, is het moeilijk rekening te houden met anderen. Andere jongeren zijn dan vanzelfsprekend een makkelijker ijkpunt (zij maken immers hetzelfde door) dan volwassenen.

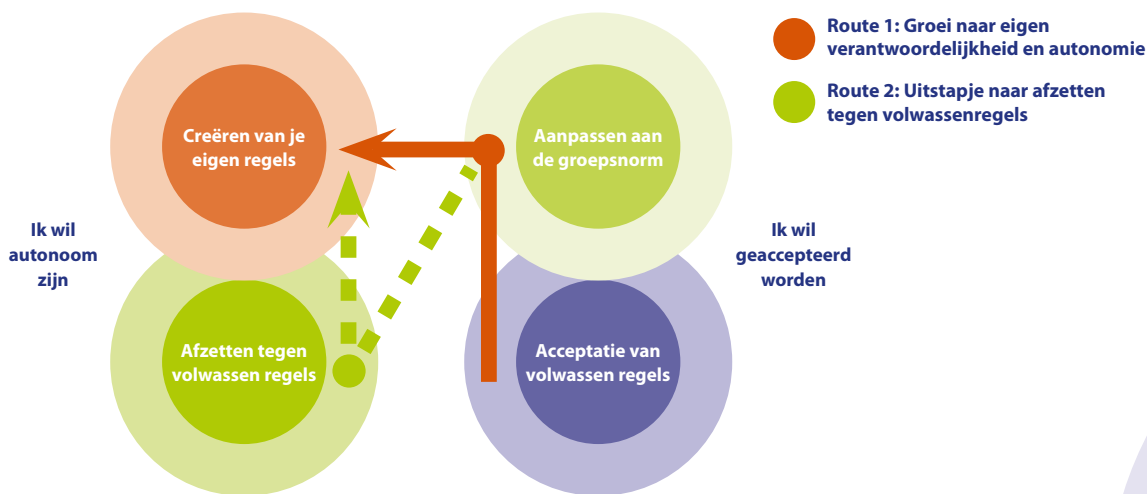
Emotionele spanning

Het leven in deze overgangsfase veroorzaakt emotionele spanning: vanzelfsprekendheden vanuit de kindertijd staan onder druk en de nieuwe identiteit moet zich nog uitkristalliseren. Dit maakt hun gedrag moeilijk voorspelbaar en verklaarbaar, zowel voor henzelf en als voor hun omgeving.

Jongeren gebruiken allerlei sociale regels, ook in relatie tot zwerfafval: zij vinden het belangrijk wat de buitenwereld van hen denkt. Naast het soort afval en de situatie (context) gebruiken zij verschillende individuele strategieën (manieren) om met de (emotionele) spanning rond zwerfafval om te gaan. Willen ze stoer overkomen of juist heel verantwoordelijk? Willen ze graag bij een groep horen of willen ze juist opvallen? Dit zijn belangrijke vragen die het gedrag omtrent zwerfafval bepalen. (zie schema 1)

Schema 1: Jongeren creëren hun eigen regels, vanuit 3 invalshoeken

Schema 2: Routes naar volwassenheid en strategieën van gedrag rondom zwerfafval

Hoe verloopt de groei naar het creëren van eigen regels (zie schema 2)

De ontwikkeling van kindertijd naar volwassenheid wordt gekenmerkt door de groei naar autonomie en eigen verantwoordelijkheid. We onderscheiden hierbij twee routes:

- 1 De route van acceptatie van volwassenen regels, via aanpassen aan de groepsnorm, naar het creëren van eigen regels.
- 2 Of de route van acceptatie van volwassenen regels, aanpassen aan de groepsnorm en **via het afzetten tegen volwassenen regels** naar het creëren van eigen regels...

Wat zijn hun normen en waarden in de openbare ruimte

Uit bevindingen van onder meer *de warme stad* (zie literatuur) blijkt dat er een driedeling is te onderscheiden:

- 1 Een kleine groep jongeren in de openbare ruimte conformeert zich aan de burgerlijke normen en waarden van een schone en nette omgeving;
- 2 De grootste groep zijn de jongeren waarbij hun houding wordt gekenmerkt door het begrip 'pragmatische tolerantie'. Zij zijn in principe wel eens met het ideaal van een schone omgeving, maar zijn gewend geraakt aan een 'vervulde' omgeving. Zij tolereren dit omdat zij denken dat zij deze situatie niet kunnen veranderen.
- 3 Een kleine groep jongeren met straatmentaliteit of -cultuur verwerpt de burgerlijke opvatting over een schone leefomgeving. Ze zijn tegen gezag en hebben een onverschillige, ongenaakbare houding. Zij ervaren vaak een tekort aan 'respect' en een tekort aan structuur. In de groep voelen ze steun en kunnen ze laten zien dat ze iemand zijn.

Schema 3: Schaal van normen en waarden in de openbare ruimte

1.6 Wat handig is te weten over jongeren in relatie tot zwerfafval

Hoe kijken jongeren tegen zwerfafval aan

Het gedrag rondom afval is in belangrijke mate afhankelijk van de groep waarmee zij zich op dat betreffende moment (willen) identificeren. Je gedrag hieraan aanpassen levert immers psychologisch en emotioneel gezien de minste spanning op. Het risico op afwijzing en commentaar is dan klein(er). Helemaal spanningsvrij wordt het daarmee ook steeds niet.

Kiezen voor de waarden en normen van leeftijdgenoten houdt wel de kans in van afwijzing door de volwassenenwereld. Andersom geldt natuurlijk dat kiezen voor de waarden en normen van de volwassenen

maatschappij het risico met zich meebrengt dat je wordt uitgelachen. De omgang met afval is er daarom vaak één van (onbewust) schipperen tussen de verwachtingen van verschillende groepen.

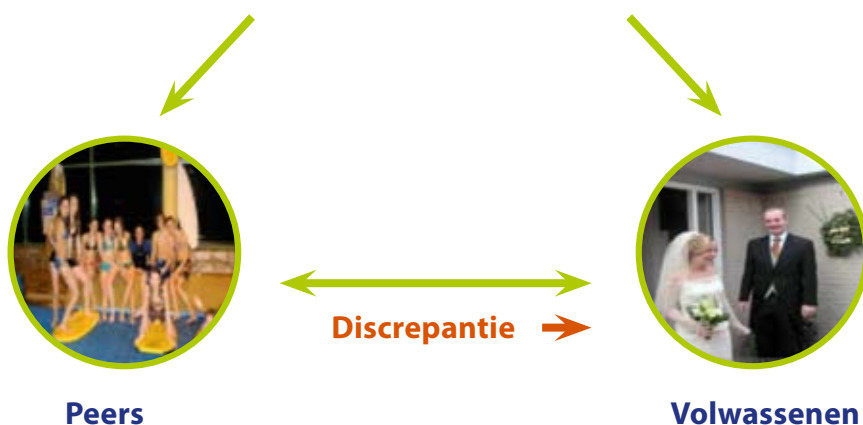
Hoe gedragen jongeren zich in de openbare ruimte

Ook voor hun **gedrag** in relatie tot zwerfafval lijken zich drie groepen te onderscheiden:

- 1 Een kleine groep jongeren met een *burgerlijke houding* gooit doorgaans **alles keurig in de afvalbak**. Zij doen het al goed en zij hoeven niet benaderd te worden!
- 2 Het weggooigedrag van de overgrote meerderheid valt ook hier te typeren met het begrip 'pragmatische tolerantie'. Het is belangrijk om te constateren dat de meeste jongeren zich bewust zijn van de volwassen normen en waarden ten aanzien van een schone omgeving. Zij weten hoe het hoort, maar handelen daar niet altijd naar. Doorgaans **gooien zij groot afval** zoals petflesjes, blikjes en lege chipszakken **netjes weg**. Maar **klein afval laten ze slingeren**. De meeste jongeren gooien dit op straat omdat zoals ze zeggen: 'Iedereen dat doet'. Groot afval gooien ze alleen onder bepaalde omstandigheden op straat. Dit is vaak plaatsgebonden: Er zijn geen afvalbakken en/of iedereen gooit van alles op straat waardoor het er smerig is. Als deze jongeren afval op de grond gooien, doen zij dat op een 'verdekte' of 'onbewuste' manier.

De jongeren 'op straat' zijn zelf negatief over campagneachtige strategieën. Volgens hen hebben bijvoorbeeld posters geen effect op hun gedrag of dat van hun leeftijdgenoten. Behalve dat de

Hoe wil ik gezien worden?

Schema 4: Zwerfafval & sociale identificatie

effectiviteit van deze strategie problematisch is, kan de vraag gesteld worden of een campagne noodzakelijk is: de meeste jongeren zijn immers op de hoogte van de burgerlijke normen en waarden.

- 3 Een kleine groep jongeren met *straatmentaliteit* **gooit doorgaans niets in de afvalbak**. Zij willen juist laten zien dat ze overal 'schijft' aan hebben en gooien daarom vaak afval op een uitdagende wijze op de grond. Bovendien zijn ze door alcohol- en drugsgebruik minder geneigd om alles netjes weg te gooien. Hun gedrag heeft direct een groot effect op de properheid van de openbare ruimte. Wat dat betreft is de openbare ruimte kwetsbaar: Het gedrag van enkele jongeren kan een plek danig vervuilen (80-20 regel). Uit onderzoek blijkt dat het niet eenvoudig is om te communiceren met deze jongeren. Hun problemen zijn dermate ernstig dat hiervan weinig positief effect te verwachten valt. Doorgaans vermijden jongeren- en wijkwerkers jongeren met een straatmentaliteit, omdat zij niet beschikken over de methodieken om een relatie met deze jongeren op te bouwen. Volgens hen is het verstandig om de straatjongeren over te laten aan politie en justitie. Ze zijn ervan overtuigd dat zij hun inzet beter kunnen richten op de kring **rond** de harde kern van straatjongeren, omdat hun interventies hier meer effect (kunnen) sorteren. In deel 3.1 op pagina 25 zijn beproefde methoden omschreven waarmee hangjongeren benaderd kunnen worden.

De factoren die een rol spelen bij hun eigen weggooigedrag

Als we de regels die jongeren creëren bij het omgaan met afval analyseren, zien we drie pijlers waarop deze gebaseerd worden:

- 1 **Het soort afval**: Afval dat makkelijk op de grond gegooid wordt, afval waarvan het op de grond gooien (wel) spanning oplevert en waarvan het gedrag daarom verklaard moet/kan worden, afval dat persoonlijke overlast veroorzaakt.

Uitspraken van jongeren op hangplekken geïnduceerd door de onderzoeker

Muller, de warme stad

Als gevraagd wordt of ze het hier een troep vinden, terwijl gewezen wordt op de spullen die op de straat liggen, kijken de drie meiden de interviewer nietszeggend aan. Het lijkt alsof ze op non-verbale manier zeggen: waar maak je je eigenlijk druk om. Als nogmaals gewezen wordt op de pakjes drinken en wat papier, zegt een meisje: 'valt niet op, eigenlijk'.

Toen ik vroeg of ze het netjes vonden, reageerde een jongen: 'het valt wel mee. Het was veel erger. De afgelopen zomer was het erger. Er lag overal glas en ik kon hier niet met mijn slippers lopen'.

Zij zegt dat er in Noord geen prullenbakken zijn: 'daar gooien ze het eerder op straat. Daar is het toch vies'. De twee jongens bevestigen haar uitspraak.

Ik vraag hen of ze het schoon vinden. 'Ja, hoor' zegt er een. Als ik wijs naar het zwerfafval dat op de grond ligt, zegt een ander: 'we zijn het zo gewend en eigenlijk valt het nu wel mee. In het begin was het zo smerig, dat ik soms dacht: 'wat doe ik hier'.

- 2 **De context (locatie, situatie) waarin jongeren zich bevinden**: Hoe lager de betrokkenheid bij een context en hoe lager de 'pakkans', hoe meer zwerfafval er wordt veroorzaakt;
- 3 **De strategie die zij hanteren bij het omgaan met (de) spanning** die het schipperen tussen de waarden en normen van de jongerenwereld en van de volwassenenwereld (samenleving) met zich meebrengt.

Aanpassen aan de groepsnorm. In een toch wel lastige zoektocht vindt Cynthia veiligheid binnen haar peergroep.

Ze volgt de afvalregels binnen deze groep dan ook op: "Op het schoolplein staat de prullenbak helemaal aan de andere kant. Ik ga dan echt niet omlopen, dan sta ik echt voor lul. Als we bij 't Twiske zijn en iemand begint op te ruimen, dan doe ik wel gemakkelijk mee. Je ziet dat dan vaak ook meer mensen gaan opruimen. Als ik alleen ben voel ik me toch minder zeker, zeker als mensen je dan aankijken als je iets neergooit."

Creëren van je eigen regels. Beaudille ziet zichzelf al als aardig volwassen en acht zichzelf in staat om haar eigen regels te maken als het om zwerfafval gaat:

"Peuken gaan op de grond, behalve als er zo'n speciale prullenbak staat. Bij de AH eten we wel van alles, maar dat is vaak plastic en dat gooi ik altijd in de prullenbak. Op school gaat alles op de grond. Iedereen heeft corvee.

En waarom zou ik dat gaan opruimen als anderen dat voor mij ook niet doen!"

Acceptatie van volwassen regels. Johnny is geleerd dat afval in de prullenbak hoort en die regels accepteert hij en past hij toe:

"Op school kom je altijd wel langs een prullenbak. Daar gooi ik het dan meestal in. Een klokhuis gooi ik soms wel eens in de bosjes. Als we een dagje weg gaan met de trein, dan gooien we altijd alles in de prullenbak."

Afzetten tegen volwassen regels. Rick gebruikt de afvalnorm om zijn autonomie te tonen en zich af te zetten tegen de 'volwassen' regels:

"We zitten vaak met wat vrienden buiten. Of we lopen wat over de wallen. Blikjes laat ik dan gewoon vallen. In het portiekje bij de AH daar ligt nu al een hele berg. In de klas drink ik altijd een literpak melk. Die staat dan naast mijn tafel en als ie op is laat ik hem staan."

Hoe gaan zij om met het spanningsveld tussen de jongeren- en volwassenenwereld

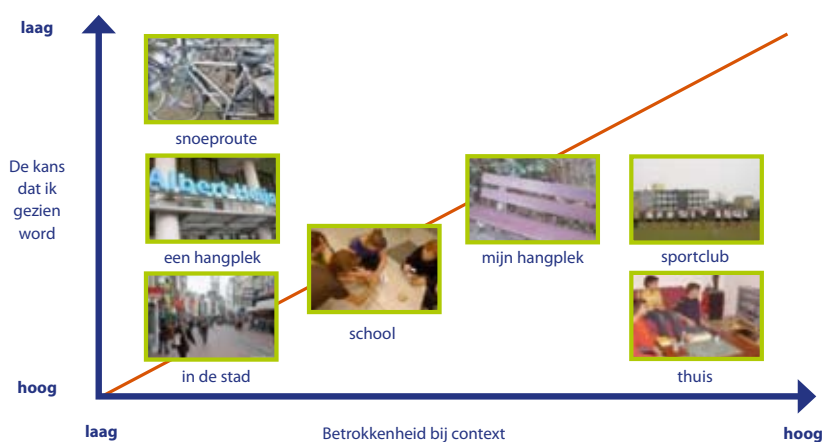
Op basis van onderzoek onderscheiden we vier individuele methodes of strategieën die jongeren hanteren in de omgang met afval:

- 1 Kiezen voor de jongerenwereld als ijkpunt in de omgang met afval en je hieraan aanpassen: "Aanpassen aan de groepsnorm: Afhankelijk van wat de andere jongeren in mijn omgeving doen gooi ik iets wel of niet op de grond"
- 2 Kiezen voor de jongerenwereld als ijkpunt in de omgang met afval en je hier niet aan aanpassen "Creëren van je eigen regels: Ik bedenk zelf wat ik goed vind, ongeacht of er andere jongeren (of volwassenen) bij zijn... ik volg mijn eigen regels"
- 3 Kiezen voor de volwassenenwereld als ijkpunt in de omgang met afval en je hieraan aanpassen: "Acceptatie van volwassen regels: Ik houd me aan de volwassen regels en gooi alles meestal in de prullenbak"
- 4 Kiezen voor de volwassenenwereld als ijkpunt in de omgang met afval en je hier niet aan aanpassen: "Afzetten tegen volwassen regels: Ik doe lekker wat ik zelf wil, die volwassenen kunnen me niks schelen"

De invloed van de context op hun gedrag rond zwerfafval

Voor alle jongeren geldt dat de context, de situatie waarin ze zich bevinden een rol speelt bij de manier waarop ze met zwerfafval omgaan. Maar de invloed van de context is niet bij alle strategieën even groot: deze is groter bij strategieën waarbij de jongerenwereld het ijkpunt is. Soms is van invloed 'met wie ben ik' (aanpassen aan groepsnorm), soms is 'waar ben ik' meer bepalend (creëren van eigen regels).

Zie schema 5.

Schema 5: Contexten in beeld

Verschil in spanning:

Nauwelijks spanning

“Zelfs mijn moeder gooit kauwgom op de grond.”
“Appels mogen in de struiken, dat eten de vogeltjes op.”
“Een snoepappiertje is zo klein en het waait gemakkelijk weg.”

Wel spanning

“Papieren pakjes vergaan veel sneller dan blik, dus dat laat ik nog wel eens vallen.”
“Blikjes zijn vies, er blijft altijd wel wat drinken in zitten en dat gaat dan lekken in je tas. Blikjes gooi ik dus altijd meteen weg, prullenbak of niet.”
“In de stad zet ik mijn milkshake wel eens op een muurtje. Dan denk ik: misschien heeft een zwerver er nog wat aan.”

Persoonlijke overlast

“Glas vind ik echt heel vervelend. Dat gooi je gewoon niet op de grond.
Vorige week nog had ik een platte band.”
“Weet je wat het is? Een plastic zak kan zomaar in iemands gezicht waaien.
Daar moet je wel aan denken vind ik.”
“Flesjes kun je opnieuw vullen. Die gooi ik nooit weg.”

De invloed van het soort afval op hun gedrag rond zwerfafval

Ook grootte en materiaal van het afval zijn van invloed op de mate van spanning die jongeren ervaren. Als ze weinig spanning ervaren is het makkelijker de (volwassenen) afvalnorm te negeren:

- Er is nauwelijks spanning als het formaat of de verpakking niet voor sociale druk zorgt zoals bij kauwgom, sigaretten, fruit, klein plastic (boterhamzakje bv.), snoeppapier. Ook is dan het ‘per ongeluk’ gehalte hoog of de norm wordt bijgesteld omdat ‘iedereen het doet’.
- Er is wel spanning als de verpakking groter wordt en het materiaal harder wordt zoals bij blikjes, flesjes, frietbakjes, kartonnetjes. Jongeren zijn zich bewust van het formaat en dat het moeilijk afbreekbaar is. Ze zoeken naar excuses of uitwegen of ze gooien het (toch) in de afvalbak.
- Wanneer jongeren persoonlijke overlast hebben van afval, denken zij anders. Ook als zij zich kunnen voor-

stellen dat afval overlast kan veroorzaken. Zo kan glas een lekke band veroorzaken en wordt een sluitbaar flesje water zelden weggegooid. Ook de voorstelling dat een dier het zou kunnen opeten/inslikken speelt een rol; dat wordt als zielig ervaren.

Daarnaast is er nog ‘de factor vies’ (bv. kauwgumresten, bananenschillen wil je zsm van ontdoen)

Zoals uit het voorgaande blijkt, speelt naast het soort afval en de wijze waarop elk individu met afval omgaat (*strategie*) de *context* een belangrijke rol. Twee elementen hebben hier invloed op:

- 1 **Pakkans:** De kans dat volwassenen zien dat er zwerfafval wordt veroorzaakt, vergroot de spanning.
- 2 **Betrokkenheid:** Hoe meer jongeren zich emotioneel verbonden voelen, hoe kleiner de kans dat zij hier vervuilen.

Kortom: Hoe minder de betrokkenheid en hoe kleiner de ‘pakkans’, hoe meer zwerfafval er wordt veroorzaakt.

Individuele strategieën domineren over contexten

In de wisselwerking tussen het soort afval, individuele strategieën en contextuele bepalingen lijken de strategieën dominant te zijn. Afvalregels in de volwassenenwereld en jongerenwereld verschillen. Individuele strategieën vormen het belangrijkste middel om de spanning rondom sociale identificatie te reduceren.

Wanneer we kijken naar jongeren die de volwassenenwereld als uitgangspunt nemen, dan zien we, ongeacht de context, consequent gedrag. Enerzijds zullen jongeren die zich conformeren aan de volwassen regels afval bijna altijd correct weggooien. Anderzijds zullen jongeren die zich afzetten tegen de volwassen regels afval vrijwel altijd op de grond gooien. Dit alles ongeacht de context waar jongeren zich in bevinden.

Voor jongeren die de jongerenwereld als uitgangspunt nemen, zien we dat de context veel meer bepalend is voor hun gedrag. Voor jongeren die zich willen aanpassen aan de groepsnorm wordt hun gedrag met name verklaard door wie er aanwezig is. Voor jongeren die zelf afvalregels creëren is de plaats belangrijker.

Speelt onderscheid in leeftijd, afkomst, opleiding en sekse een rol

Op basis van onderzoek kunnen geen eenduidige uitspraken gedaan worden over de relatie tussen enerzijds de normen en waarden van de jongeren en hun weggooigedrag en anderzijds kenmerken als leeftijd, opleiding, sekse en etniciteit. Wel kunnen er op basis van observaties en interviews aannames worden gedaan.

- Als het om **leeftijd** gaat, lijkt de overgang van basisschool naar middelbare school cruciaal te zijn. Een grote groep brugklassers hanteert aanvankelijk de normen en waarden die zij uit hun kindertijd hebben mee gekregen. Bij de overgang naar de brugklas komen zij in twijfel en weten niet goed wat te doen.

Een deel heeft niet geleerd om hun afval netjes weg te gooien.

- De indruk bestaat dat brugklassers, jongens en jongeren met een lagere **opleiding** (VMBO) meer vervuilen. Ze hangen vaker op straat rond en zijn ook sterker vertegenwoordigd bij jongeren met een straatmentaliteit.
- Het lijkt er in beginsel op dat **jongens** meer afval op de grond gooien dan **meisjes**. Zij consumeren meer in de openbare ruimte. Het op de grond gooien van afval is een manier om aandacht te trekken en status te krijgen.
- Tussen **autochtone en allochtone jongeren** is er weinig verschil. Allochtone jongeren lijken juist door andere eetpatronen en culturele aspecten in sommige gevallen minder zwerfafval te produceren. Status en gezichtsverlies kunnen bij allochtonen redenen zijn om minder zwerfafval te veroorzaken. Zij vinden dat niet cool.

1.7 Wat handig is te weten over hun leefomgeving en over hotspots

Wat is een hotspot

Een hotspot is een locatie waar zwerfafval in aanzienlijke mate en structureel voorkomt. Hotspots moeten in eerste instantie als probleem worden aangemerkt. Dit is het geval wanneer er duidelijk sprake is van hinder. Plekken waar veel zwerfafval ligt, kunnen onderdeel zijn van een gebied waar regelmatig wordt gereinigd. De vraag is dan relevant of de frequentie van reinigen voldoende is om hinder te voorkomen. De term 'hotspot' wordt bij veel gemeenten niet alleen betrokken op zwerfafval, maar ook op andere maatschappelijke problemen zoals (gevoel van) veiligheid, criminaliteit, vandalisme en graffiti. Plekken waar jongeren hangen, scoren waarschijnlijk hoog voor ieder van deze problemen. Hierdoor is een jongerenhangplek voor verschillende gemeenten synoniem geworden voor hotspot.

In deze gids wordt vooral de aanpak rond Jongeren Ontmoetingsplaatsen (JOP's) beschreven. Dit kan een schijnbaar willekeurige plek zijn of een al dan niet door een gemeente aangeboden en onderhouden plek met straatmeubilair of afdak.

Hotspot! Probleem of niet?

De vraag of mensen wel of niet last hebben van zwerfafval wordt soms betrokken in de definitie van hotspot. Wanneer een plek sterk vervuild is maar niemand merkt het op, dan lijkt er geen probleem te zijn. Als er meer mensen komen zal het vuil eerder worden opgemerkt er eerder als hotspot worden gezien.

De dynamiek van hotspots

Op basis van observaties en interviews blijkt dat jongerhangplekken vaak door verschillende groepen worden gebruikt en dat deze groepen regelmatig veranderen qua samenstelling. Ook gebruiken dezelfde groepen steeds wisselende locaties. Dit beïnvloedt de mogelijkheden tot communicatie met de jongeren. Des te dynamischer het gebruik van de hangplek is, des te moeilijker het is er grip op te krijgen.

Veroorzakers van hotspots

Rond de oorsprong van hotspots treedt nogal eens stigmatisering op. Jongeren worden vaak gezien als veroorzakers. In hoeverre zij werkelijk degenen zijn die zwerfafval veroorzaken is niet duidelijk. Zij zijn zeker niet exclusief de veroorzakers van hotspots. Sterker nog, zelfs als het volgens een meting schoon is op een plek waar veel jongeren komen worden nog steeds jongeren aangewezen als boosdoener, zelfs als andere plekken waar relatief minder jongeren komen sterker vervuild blijken.

Ook is er sprake van stigmatisering bij de mate van vervuiling van locaties waar jongeren vertoeven. Zo wordt hangjeugd twee keer zo vaak als veroorzaker gezien als scholieren.

Anderen groepen veroorzakers van zwerfafval zijn bewoners, tijdelijke arbeidskrachten uit Oost Europa, recreanten, winkelend publiek, reizigers/forenzen en zelfs reinigers zelf die niet goed met vuilniszakken en containers omgaan.

Hoe ontstaat een hotspot?

Zowel de mate als de snelheid van vervuiling zijn van belang om te bepalen of er een probleem is. Het ontstaan van hotspots is niet zonder meer gerelateerd aan jongeren. In brede zin zijn burgers (als winkelend publiek, bewoner, recreant) verantwoordelijk voor het ontstaan van hotspots.

Welke hotspots onderscheiden we

- 1 Contexten, situaties of locaties waarin de afvalnorm **makkelijk te ontwijken** is:
 - *In de stad* voelen jongeren weinig betrokkenheid. Toch hebben ze wel het gevoel dat veel volwassenen hen kunnen zien wanneer ze iets op de grond gooien. Het veroorzaken van afval wordt vaak 'stiekem' gedaan. In de stad is het ook belangrijk of de straten schoon zijn. Hoe schoner de straten, hoe moeilijker het is de afvalnorm te negeren.

- *Bij supermarkten* brengen veel jongeren hun pauze door. Ook hier is de betrokkenheid niet groot. Dit komt doordat veel jongeren dezelfde plekken gebruiken. Dit ondermijnt het gevoel dat het 'hun' plekkie is. Tegelijkertijd wordt de 'pakkans' laag ingeschat omdat er weinig volwassenen langslopen. Hierdoor kunnen jongeren zich makkelijker aan de afvalnorm onttrekken.
- *Snoeproutes* zijn de fiets- en looproutes van en naar school en winkels. Veel jongeren eten onderweg. Doordat jongeren hier geen betrokkenheid voelen en geen pakkans waarnemen wordt er makkelijk zwerfafval veroorzaakt. De afvalnorm wordt makkelijk genegeerd.

2 Contexten/situaties waarin de afvalnorm **moeilijk te ontwijken** is:

- Jongeren voelen de meeste betrokkenheid bij hun *eigen huis*. Ondanks dat het huis het domein van hun ouders is, hebben jongeren een emotionele band met deze context. Thuis wordt zwerfafval ook als overlast ervaren. Daarnaast is er veel toezicht van de ouders waardoor de 'pakkans' erg hoog is. Kortom, jongeren veroorzaken zelden afval in hun eigen huis.
- Jongeren hechten aan *hun (sport)club of vereniging*. Ze willen hier graag positief worden gewaardeerd. Zo willen de meeste voetballertjes niet dat hun club bekend staat als een vieze, smerige club. Bovendien is een vies sportveld niet prettig om op te spelen. Hierdoor is de betrokkenheid met de (voetbal)club vrij groot. Daarnaast is er ook veel toezicht: trainers en ouders lopen veelvuldig rond. Over het algemeen betekent dit dat jongeren de afvalnorm makkelijk opvolgen.

3 Contexten/situaties waarin de afvalnorm **kan wisselen**:

- Jongeren brengen veel tijd *op school* door. De relatie met deze context is niet voor iedereen hetzelfde: de een ervaart meer betrokkenheid dan de ander, mede

afhankelijk van de lokale norm. Wat betreft het veroorzaken van zwerfafval geldt dat diegenen die zich minder betrokken voelen makkelijker de afvalnorm ontwijken. Ondanks dat er toezicht is van de conciërge en leraren hebben veel leerlingen het gevoel dat dit toezicht makkelijk te ontwijken is.

Zo weten de meeste leerlingen precies welke leraar oplet en bij welke conciërge ze straf kunnen ontlopen.

- Jongeren hebben vaak een plek waar ze hun vrienden buitenshuis ontmoeten. Wanneer deze plek echt aanvoelt als '*hun plekkie*' is de betrokkenheid bij deze plek vrij groot. Zo is een schoon voetbalveldje toch wel prettig. Ondanks dat er weinig toezicht is, zullen sommige jongeren toch de afvalbak opzoeken. Ze hebben er anders zelf last van. Ook zullen er anderen zijn die afval liever in de bosjes gooien of zijn er andere maatschappelijke problemen zoals hondenpoep.

Speelt de fysieke inrichting een rol bij het weggooigedrag

Tijdens observaties is geen duidelijke relatie geconstateerd tussen de fysieke omgeving en het gedrag van jongeren, behalve als het gaat om de directe nabijheid van vuilnisbakken. Wel geven zij zelf aan dat als er geen vuilnisbakken (op armlengte!) zijn, zij eerder afval op de grond gooien én dat dit afhangt van de plekken en wijken. Op alle geobserveerde (hang)plekken waren vuilnisbakken in de nabijheid. Hun weggooigedrag kan dus hierdoor niet verklaard worden. Hun gedrag kan wel begrepen worden als gekeken wordt naar hun normen en waarden, hun betrokkenheid, de pakkans en de communicatiemethoden die worden gehanteerd op de plekken waar zij rondhangen.

Ook hangt de mate van succes samen met het actief betrekken van jongeren (en bewoners) bij de totstandkoming en de inrichting van een jongerenplek. De jongeren zullen zich eerder verantwoordelijk opstellen en de weerstand bij omwonenden zal afnemen.

Voorbeeldproject Sportplein Werkhoefstraat, Rotterdam

Een van de vele speel- en sportterreinen in Rotterdam waar personeel van buurt- en sportwerk (BSW) toezicht houdt op het gedrag van kinderen en jongeren (tot circa vijftien jaar). Ze worden 'in feite opgevoed' door de buurt- en sportwerkers. Een van hen: 'Veel kinderen en jongeren die hier voor het eerst komen, laten alles slingeren. Zelfs als hun ouders erbij zijn. Wij wijzen ze erop dat ze alles schoon moeten houden en we spreken ze er ook dagelijks op aan.'

Deze benadering is onderdeel van Duimdrop, een benadering waarin de gebruikers van het plein worden aangesproken op hun gedrag en verantwoordelijk worden gesteld voor hun doen en laten.

Duimdrop

Een schoolvoorbeeld van hoe succesvol lokaal preventief jeugdbeleid kan zijn. Omdat veertien pleisterplaatsen van opgeschoten jeugd in Rotterdam een speelgoedcontainer kregen, durven duizenden kinderen weer buiten te spelen. 'Kinderen leren samen spelen, voelen zich verantwoordelijk voor hun plein. Ook de ouders raken veel meer betrokken bij de buurt. Rotterdam telt momenteel 14 pleinen en pleintjes waar een Duimdrop staat. Plekken die tot voor kort nog beheerst werden door opgeschoten jongeren. Ze tolereerden anderen niet en bedreigingen -soms met het mes in de aanslag- waren aan de orde van de dag. 'Een aantal mensen nam een paar jaar geleden het initiatief om die pleintjes de functie die ze vroeger hadden terug te bezorgen'. 'Vroeger was zo'n plek een verzamelplaats van kinderen. De eigenaar van het snoepwinkeltje waar je je duimdrop kocht, kende iedereen en hield alles in de gaten. Zo moest het weer worden, met veel speelgoed en aandacht voor kinderen en toezicht. Het plein weer als domein van de kinderen.'

Kinderen (...) kunnen gratis lid worden van Duimdrop. Met een pasje lenen ze dan allerlei speelgoed uit de container om op en rondom het plein mee te spelen. Voor exclusief speelgoed, zoals de populaire skelters of rollerskates, moeten ze wel eens een klusje opknappen. Bijvoorbeeld het plein schoonvegen of een ander kind helpen. Zo verdienen de kinderen 'Duimen', waarmee ze het wat duurdere speelgoed kunnen 'huren'.

Het samenwerkingsverband dat is opgebouwd rondom de Duimdroppen is heel belangrijk. Het betreft de samenwerking tussen Duimdrop en andere organisaties in de wijk, zoals de politie, de school, het buurthuis, opbouwwerk en noem maar op. Een verband dat door de Duimdroppen zelf op poten moet worden gezet. Samen om de tafel zitten om een gezamenlijke aanpak af te spreken om de leefbaarheid van de buurt te vergroten.

**Deel 2: Algemene aanbevelingen voor
het terugdringen van zwerfafval
op jongerenhotspots**

Als het gaat om communicatie is een belangrijke vraag op welke specifieke (doel)groep jongeren we ons moeten richten om hun weggooigedrag te veranderen. Wellicht is het aan te raden om de meeste aandacht te richten op de grote meerderheid, de groep met een ‘pragmatische tolerantie’. Met de groep met ‘straatmentaliteit’ is het lastig communiceren en moeilijk effect te realiseren (zie ook pagina 26).

2.1 Hoe jongeren aangesproken (willen) worden

Tone-of-voice is belangrijk

- Het aanspreken van jongeren vanuit het perspectief van een volwassene (de zogeheten ouderrol) werkt vaak averechts. Jongeren worden daarmee als het ware terug geduwd in hun kinderrol, wat hen rede geeft zich tegen de boodschap af te zetten of deze te negeren.
- Het aanspreken van jongeren met respect en gelijkwaardigheid wordt door hen veel beter gewaardeerd. Op deze manier worden zij aangesproken als een volwaardig, volwassen persoon en zullen zij eerder naar de boodschap luisteren.

2.2 Welke communicatiemethoden worden in de praktijk gehanteerd

Uit onderzoek komt naar voren dat bewoners en professionals, zoals jongerenwerkers en medewerkers van scholen, jongeren op twee manieren aanspreken op hun weggooigedrag:

- 1 aanspreken als losstaande tussenkomst (interventie)
- 2 aanspreken als onderdeel van een brede aanpak

1. Aanspreken als losstaande tussenkomst vindt plaats als reactie op het weggooien van afval waarbij de houding van professionals, in het bijzonder van jongerenwerkers, meer gericht is op het maken van contact en het opbouwen van een relatie. Een uitzondering hierop wordt gevormd door agenten die het

aanspreken gepaard (kunnen) laten gaan met een bekeuring. Daarbij kan er sprake zijn van opjagen: elke (kleine) overtreding wordt direct bekeurd. Op den duur valt het effect van beboeten (dan) weg. Bewoners onderscheiden zich van de professionals omdat zij zich meer door angst en frustratie laten leiden.

2. Bij het aanspreken als onderdeel van een brede aanpak zijn er twee subcategorieën te onderscheiden: Een hiërarchische overdracht van normen en waarden (a) en een onderhandelingstrategie waarin jongeren als gelijken worden benaderd (b).

a. Hiërarchische overdracht van normen en waarden.

Beheerders van locaties brengen in woord en daad hun normen en waarden over op de jongeren en spreken hen aan op hun gedrag. Samen met de jongeren houden ze de openbare ruimte schoon.

Voorbeeldproject 2: City College aan het G.W. Burgerplein

De strategie van de school is helder en duidelijk: het weggoien van afval binnen en buiten het gebouw is niet toegestaan. Het blijft niet alleen bij woorden. De school maakt via diverse kanalen duidelijk wat de standaard is en zorgt er ook voor dat de scholieren die naleven. De school controleert de jongeren ook actief. Tijdens de lunchpauze zijn er altijd medewerkers die de leerlingen in de gaten houden en aanspreken, zoals een conciërge, een docent en soms ook de conrector. Als ze iets laten vallen moeten ze het meteen opruimen. Op en rond de school gooien de meeste jongeren alles in de prullenbakken. Het resultaat van deze benadering is dat de scholieren op de hoogte zijn van de regels op school ten aanzien van zwerfafval en zich er ook aan houden.

De school is op twee momenten in het jaar wat strenger als het gaat om consumptievuil. In het begin van het jaar, als er nieuwe scholieren zijn die moeten wennen aan het regime van de school, en in het voorjaar tijdens de eerste mooie dagen, als er weer veel jongeren buiten komen. De conrector: 'Dan zijn ze het even vergeten. Dat zie je ook aan de zwerfafval, we zijn dan weer alert voor een week of twee. Na die twee weken valt het weer mee.'

De school maakt ook zelf de omgeving schoon. Scholieren moeten als straf corvee doen en dan ruimen ze na de pauze en op het einde van de dag het zwerfafval op. Ze lopen dan met een 'prikker' en een vuilniszak rond. Regelmatig maken de conciërges de vuilnisbakken zelf ook leeg omdat meeuwen alles eruit halen. De ROTEB komt eens in de week langs en soms bellen de conciërges de ROTEB op als het een bende wordt.

Een andere manier om de overlast tegen te gaan is het binnen houden van de scholieren. De school probeert dit te bewerkstelligen door het voor hen aangenaam te maken om binnen te blijven. Helaas kunnen de jongeren niet verblijven op het binnenterrein van de school, omdat dat gebruikt wordt als fietsstalling. In de school is de kantine opnieuw ingericht op basis van een ontwerp van scholieren. Capaciteit: 200 jongeren. Bovendien zijn er in de school her en der zitjes gemaakt zodat ze binnen kunnen verpozen. Ook is er een grote stilteruimte, de voormalige kapel, waar ruim 100 scholieren kunnen studeren. Maar als het mooi weer is zijn ze niet te houden en gaan ze het liefst naar buiten.

Hoewel het G.W. Burgerplein beschut is, komen er ook andere jongeren. Ze zijn moeilijk aan te spreken omdat ze de autoriteit van de medewerkers van het City College niet accepteren. De conrector: "de meeste rotzooi komt door externen, daar hebben we geen greep op, kinderen van andere scholen, zoals Carré of het Marnix gymnasium".

Een meisje met een Turkse achtergrond: 'iedereen weet bij ons op school dat het niet mag. Ze zeggen bij ons: houd je school en de omgeving van de school schoon'.

De schoolleiding vindt het ook belangrijk dat de scholieren na schooltijd niet te veel blijven rondhangen. De conrector: 'een tijdje mag, maar dan vragen we aan ze om naar huis te gaan. We willen onze burens te vriend houden'.

b. Een onderhandelingstrategie waarin jongeren als gelijken worden benaderd.

Deze communicatiewijze is gericht op onderhandeling tussen alle betrokkenen, namelijk de jongerenwerker (gemeente), de bewoners en de jongeren. Deze benadering wordt gekenmerkt door het vroegtijdig betrekken van bewoners en jongeren bij het realiseren van een jongerenplek.

Het aanspreken van jongeren als onderdeel van een brede aanpak heeft zijn vruchten afgeworpen blijkt uit onderzoek. Het effect van de hiërarchische benadering is dat de jongeren op de hoogte zijn van de maatschappelijke normen en waarden betreffende een nette leefomgeving en dat zij die ook grotendeels naleven. Ook de onderhandelingsstrategie verbetert het gedrag van jongeren.

2.3 Voorwaarden voor succesvolle campagnes

Uit onderzoek onder jongeren blijkt dat succesvolle communicatiecampagnes aan drie randvoorwaarden (moeten) voldoen:

- Ze moeten een zeer **duidelijke**, directe en expliciete boodschap hebben: 'Recht tussen de ogen'
- Ze moeten **relevant** zijn voor jongeren: "De campagne moet gaan over mij, moet laten zien dat er

kennis is genomen van mijn leefwereld (niet per se begrip of bevestiging)"

- Ze moeten op een **gelijkwaardige** manier worden aangesproken.

Vier effectvolle manieren

Wanneer aan de randvoorwaarden – duidelijk, relevant en gelijkwaardig zijn voor jongeren – wordt voldaan, kunnen campagnes, maatregelen en voorzieningen op een viertal manieren effect sorteren:

- 1 door de maatschappelijke verantwoordelijkheid te prikkelen (spanning verhogen).
- 2 door in te spelen op het identificatieproces waarin jongeren zich bevinden: wat zegt het veroorzaken van afval over mij en hoe ik gezien wil worden?
- 3 door te zorgen dat jongeren er zelf last van hebben;
- 4 door het weggooien in de afvalbak te vergemakkelijken en/of leuker te maken.

Het effect van participatie

De mate van succes hangt nauw samen met het actief betrekken van bewoners en jongeren bij de totstandkoming van een jongerenplek. De weerstand bij omwonenden neemt af en de jongeren zullen zich eerder verantwoordelijk opstellen.

Voorbeeldproject JOP Akersloot

De benadering in Akersloot wordt gekenmerkt door het principe 'voor wat, hoort wat'. De jongeren krijgen iets aangeboden, waarvoor zij iets terug moeten doen.

De jongerenwerker hoorde in het voorjaar van 2007 dat een groep jongens overlast veroorzaakte bij de Rembrandtschool, een basisschool. Ze hingen op het schoolplein rond, voetbalden tot 's avonds laat en veroorzaakten geluids-overlast. Ook lieten ze gebroken bierflesjes achter op het schoolplein en in de zandbak. Tijdens het eerste gesprek dat de jongerenwerker met hen voerde bleek dat er voor de jongeren geen plek was in de zomer. Ze vertelden hem dat zij graag een ruimte voor zichzelf wilde hebben. De jongerenwerker maakte duidelijk dat hij iets voor hen kon regelen, maar dat ze zich dan ook verantwoordelijk moesten opstellen. Ten eerste mochten ze niet meer op het schoolplein van de basisschool komen en ten tweede moesten ze zich betrokken opstellen bij de realisering van de JOP. Samen met de jongeren vond de jongerenwerker een plek voor de JOP op een braakliggend terrein, waar over twee jaar woningen gebouwd gaan worden.

In de afgelopen jaren heeft de jongerenwerker een goede relatie opgebouwd met de ambtenaren op het gemeentehuis die betrokken zijn bij jongerenoverlast. Zij steunen zijn benadering die er uit bestaat om jongeren en ouderen in een vroeg stadium te betrekken bij de totstandkoming van een JOP.

Nadat de jongerenwerker had gesproken met de jongeren en steun had gekregen op het gemeentehuis, heeft hij gezocht naar draagvlak voor de JOP in de woonwijk. Hij is bij de bewoners in de buurt langsgegaan om te praten over het idee van een JOP in hun woonomgeving. Tegelijkertijd heeft hij de jongeren uitgelegd dat zij de steun van de buurtbewoners nodig hebben voor de realisering van de JOP. Zij hebben een handtekeningactie georganiseerd en zijn bij de omwonenden langs geweest. De jongeren hebben een lijst van circa dertig handtekeningen weten op te halen.

Circa 45 bewoners zijn uitgenodigd op een avond waar het prille plan voor de JOP aan hen voorgelegd werd. Een aantal bewoners reageerden fel en vonden dat ze een JOP 'in hun maag gesplitst kregen'. De jongerenwerker maakte duidelijk dat er (formeel) nog niets was besloten en dat nog naar iedereen geluisterd zou worden. In een vervolgbijeenkomst is een maquette getoond, die door de jongeren zelf was gemaakt. Hiermee konden ze aangeven hoe de JOP er uit kwam te zien, waardoor een aantal bewoners hun verzet staakte. De laatste weerstand bij de bewoners wist de jongerenwerker weg te nemen door een proefperiode in te lassen, waarin de jongeren geen overlast mochten veroorzaken.

Veel bewoners stelden zich positief op. Ze toonden zich betrokken bij de jongeren. Hun houding spreekt uit diverse acties. Tijdens de officiële opening van de JOP door de burgermeester gaf een oudere bewoner een envelop met geld aan de jongens en zei: 'je kan er niet zo veel mee, maar koop er maar een kratje bier voor'. Tijdens het werken aan de JOP kwam de moeder van een van de jongens langs met verfrissing en zei: 'bier voor de harde werkers'. Een bewoner die vaak in de buurt zijn hond uitlaat, bood aan om de JOP in de gaten te houden. Bij een van de vaders van de jongens zijn de materialen opgeslagen.

Ook in de lokale krant werd de positieve sfeer beschreven die ontstond rond de JOP.

De houding van de jongeren is positief en zelfredzaam. In vergelijking met de jongeren in Castricum zijn deze jongeren volgens de jongerenwerker makkelijker te enthousiasmeren. Voor deze jongens geldt nog 'afpraak is afspraak' en 'voor wat hoort wat', zo stelt de jongerenwerker.

De meeste jongens waren tussen de zestien en de achttien. In totaal waren er dertig jongeren, waarvan circa vijftien geregeld in de JOP kwamen. Hiervan vormden circa vijf jongens de harde kern. Ze komen ook bij de Storeyclub in het Centrum van Akersloot, waar twee van hen in het bestuur zitten. De club draait op vrijwilligers zoals de ouders van de jongeren en de ruimte wordt ook gebruikt voor activiteiten van volwassen bewoners.

De meeste jongens uit de harde kern hebben fysiek werk, zoals timmerman en stratenmaker. Deze vaardigheden kwamen goed te pas bij het maken van de JOP. Circa tien jongens hebben meegedaan met het betegelen van de hangplek, waarbij zij samenwerkten met gemeentewerken.

De jongens stelden zich niet alleen verantwoordelijk op, maar bleken ook aanspreekbaar te zijn op hun gedrag. Toen een stuk gereedschap kwijt was, werd via een aantal smsjes achterhaald dat een jongen het even geleend had om thuis iets te repareren. Omdat de jongerenwerker een telefoencirkel had georganiseerd kon relatief snel achterhaald worden wat er gebeurd was.

Ook nadat de JOP gerealiseerd is, denken de jongens mee over hoe ze hun JOP kunnen verbeteren. Hun enthousiaste zelfredzaamheid spreekt bijvoorbeeld uit de ideeën van Louis om de JOP te verfraaien.

‘Ik heb een goed idee, waarom kopen we niet bruine, zwarte en groene verf, mengen dat en gooien het op de container. We maken dan zo een mooi kunstwerk. We kopen een camouflagenet en dan zijn we helemaal klaar. We hebben ook een afdakkie nodig, omdat het nu inregent.’

Er werd, zoals eerder vermeld, afgesproken dat er een proefperiode zou plaatsvinden, waarna er geëvalueerd zou worden. Als overlast zou uitblijven, werd de JOP gecontinueerd en kon er licht aangebracht worden.

Er zijn in het begin twee kleine problemen geweest, die ook direct gemeld zijn. Een keer werd er een vuurtje gestookt. Er is meteen afgesproken dat dat niet mocht en het heeft ook niet meer plaatsgevonden. Vervolgens is geconstateerd dat een paar meiden werden lastig gevallen. Bewoners hoorden ze op een avond gillen, dat bovendien erg galmde in de tot JOP omgebouwde container. Tijdens de evaluatie in de Rembrandtschool, waar circa veertig omwonenden, professionals en jongeren waren, zeiden de meiden dat zij het zelf met opzet gedaan hadden, omdat ze het zo lekker vonden klinken, en omdat ze het wel leuk vonden dat ze achterna werden gezeten door de jongens.

Ook wat betreft het zwerfafval hebben de jongeren zich proactief opgesteld. In de eerste paar weken was er geen prullenbak. Ze vroegen zich af wat ze met de vuilnis moesten doen. De medewerkers van de reinigingsdienst kwam tegen de afspraak in niet langs. In eerste instantie verzamelden de jongeren hun afval in dozen, waarna ze het in vuilniszakken deden. Ze stelden zelf de gemeente hiervan op de hoogte, waarna de reiniging alsnog alles kwam ophalen.

Een belangrijke verklaring voor het succes van de toegepaste strategie in Akersloot is ook het kleinschalige (dorpse) karakter van deze gemeenschap, waardoor mensen elkaar kennen en elkaar makkelijk kunnen aanspreken. Een andere belangrijke factor die van invloed is geweest op het succes van de JOP in Akersloot en die tevens verband houdt met de voorgaande verklaring, is het stabiele gebruik van de JOP: een herkenbare groep jongeren maakt hier vrijwel dagelijks gebruik van.

Gedraggerichte communicatie en acties

Communicatiecampagnes sorteren vooral effect als ze **inspelen op de strategieën of methodes die jongeren hanteren rondom zwerfafval** en als ze op een voor jongeren aansprekende wijze laten zien dat het veroorzaken van zwerfafval geen normaal gedrag is. Op een aansprekende manier tonen dat jongeren afwijken van de norm, verhoogt het gevoel van ongewenste spanning en daarmee de kans dat deze groep bewuster met afval omgaat.

Jongeren die zich 'afzetten tegen volwassen regels' zullen sowieso moeilijk bereikbaar zijn. Alleen lik-op-stuk beleid en het echt heel makkelijk maken om afval weg te gooien sorteert effect. Ook voor zwerfafval geldt **waarschijnlijk** de bekende 80-20 regel: 20% van de jongeren veroorzaakt 80% van het zwerfafval.

Algemene voorlichting

De perceptie van de schoonheidsgraad bij burgers is over het algemeen lager dan de werkelijke schoonheidsgraad. Door burgers te informeren wordt duidelijker dat de gemeente zeker wat doet aan zwerfafval. Hun perceptie van de schoonheidsgraad verandert hierdoor positief.

Voorzieningen, maatregelen & handhaving

Voorzieningen en maatregelen sorteren effect wanneer ze direct in de context waarin jongeren zwerfafval veroorzaken geplaatst worden. Dit zijn vooral contexten waarbij jongeren zich weinig betrokken voelen en/of waar de pakkans laag is zoals hangplekken, snoeproutes en de stad. Om hier zwerfafval te verminderen moet het de jongeren zo makkelijk (afvalbakken) en

leuk mogelijk (blikvangers) gemaakt worden. Of de pakkans(boetes) moet groot zijn zodat ze streng gestraft worden voor het veroorzaken van zwerfafval.

Uit ervaringen blijkt dat **handhaven in combinatie met andere acties** erg effectief is. Het is niet gemakkelijk en er moet een redelijk grote inspanning worden geleverd. Een probleem is dat het een taak van de politie is en dat zij een lage prioriteit toekennen aan het zwerfafvalprobleem. Bijzondere opsporingsambtenaren die ook repressieve maatregelen mogen nemen hebben vaak te weinig capaciteit.

Andere tips

'JongerenZwerfafvalKaart'

Naast de ZelfScan (zie literatuur over snoeproute-aanpak op pagina 30) is een 'JongerenZwerfafvalKaart' een van de methodes die gehanteerd is bij onderzoeken die gebaseerd zijn op observaties ter plekke en interviews met professionals, bewoners en jongeren. Deze methode kan worden ingezet om overzicht en inzicht te krijgen van de dynamiek en de vervuiling van specifieke plaatsen waar veel jongeren zich ophouden. Op basis hiervan kan een JongerenZwerfafvalKaart worden gemaakt waarmee een gemeente communicatiemethodes kan bepalen en aanpassen. Hierdoor ontstaat een maatwerk aanpak, waardoor de efficiëntie van interventies toeneemt en de hoeveelheid zwerfafval op straat afneemt. Het is wel zaak regelmatig contact te maken met de jongerengroepen ('track en trace') omdat zowel plaats als groepsamenstelling regelmatig wijzigen.

Samenwerking met jongerenwerkers

Jongerenwerkers zijn erg geïnteresseerd in het onderwerp en willen graag meewerken aan het maken van een methode, zoals een workshop of een themamiddag. Hiermee kunnen ze bijvoorbeeld relatief eenvoudig de jongeren bereiken die naar de bijeenkomst

komen. Twee voorbeelden waarbij deze effectieve methoden zijn toegepast zijn City College en JOP in Akersloot.

Best practices

Door voortdurend veldonderzoek worden steeds meer 'best practices' verzameld en tussen gemeenten uitgewisseld. Het betreft met name onderzoek naar:

- a) Hoe benaderen andere scholen jongeren
- b) Hoe realiseren andere gemeenten Jongeren Ontmoetingsplaatsen (JOP's)

Beheers- en beleidsmatige maatregelen

Beheersmatige maatregelen richten zich vooral op monitoring van de hoeveelheid zwerfafval en het aanpassen van veegschema's. Beleidsmatig is het zaak dat er goede communicatie en afstemming plaatsvindt tussen alle betrokken afdelingen in een gemeente.

Betrek de jongeren bij de communicatie naar jongeren

Uit de onderzoeken blijkt dat het door de jongeren zelf laten fotograferen er een bewustwording ontstaat van de schoonheid/vuilheid van hun omgeving. Verder kan het nuttige inzichten geven om met jongeren samen communicatiekanalen en boodschappen te ontwikkelen, denk hierbij ook aan nieuwe en steeds ontwikkelende media (bv MSN, Hyves, Twitter o.a) die zij meer benutten dan andere doelgroepen.

Deel 3: Praktische handvatten om tot een succesvolle aanpak te komen

De opzet van dit deel is pragmatisch en praktijkgericht:

- 1 U kiest de context of locatie die voor u relevant is, bijvoorbeeld 'jongerenhangplek'
- 2 Wilt u meer inzicht in het gedrag van jongeren op deze specifieke plek, kies dan know-it
- 3 Wilt u een pragmatische oplossing dan kiest u bij do-it het hulpmiddel, voorziening, maatregel of de (communicatie)activiteit waarmee u uw probleem succesvol kunt oplossen.

Bij de aanpak is er vanzelfsprekend voldoende vrijheid deze aan te passen aan uw lokale situatie, want zwerfafvalaanpak is vooral een kwestie van maatwerk én van normen en waarden.

3.1 Jongerenhangplek

Know-it

De dynamiek van hangplekken

Op basis van observaties en interviews blijkt dat jongerenhangplekken in verschillende opzichten dynamisch zijn. Ten eerste het gebruik van de hangplek door verschillende groepen, ten tweede hun duurzaamheid en ten derde de mobiliteit van de jongeren zelf. Dit beïnvloedt de mogelijkheden tot communicatie met de jongeren. Des te dynamischer het gebruik van de hangplek is, des te moeilijker het is er grip op te krijgen.

1. Het gebruik van een hangplek door verschillende jongerengroepen

Omdat de hangplekken een (semi-)openbaar karakter hebben kan in principe elke groep jongeren gebruik maken van de plek. Doorgaans heeft een groep zich een plek toegeëigend. Maar als zij niet aanwezig zijn kan een andere groep gebruik maken van de plek. Elke groep is te herkennen door het afval dat gerelateerd is aan hun consumptiepatroon. Bijvoorbeeld,

de jongeren laten overdag pakjes drinken, ligawikkels en broodzakjes achter en de ouderen zijn met name verantwoordelijk voor gebroken bierflesjes, zakken chips en weedzakjes. Het zwerfafval van de ene groep gebruikers wordt niet opgeruimd door de anderen omdat het hun afval niet is, hoewel ze daar wel degelijk last van hebben.

Door het (intensieve) gebruik door meerdere groepen wordt de hangplek sterker vervuild. Hierdoor komt het ook dat er geen groep is die zich eigenaar van de plek voelt waardoor niemand zich verantwoordelijk voelt. Verveling en baldadigheid kan er toe leiden dat de plek een object van vandalisme wordt.

2. Duurzaamheid van groepen

De dynamiek van het gebruik van de hangplekken ontstaat ook omdat veel groepen geen duurzaam karakter kennen. De groepen veranderen qua samenstelling in de loop der tijd. Soms wordt een cyclus geconstateerd van twee seizoenen. Het krijgen van werk en/of een vaste partner hebben hier invloed op. Ook kunnen interne conflicten de hechtheid en samenstelling van een groep beïnvloeden. Hierdoor is de groep niet gemakkelijk af te bakenen.

3. Mobiliteit van groepen

Het lokaliseren van groepen jongeren is niet altijd even gemakkelijk, zelfs voor de jongeren- en wijkwerkers. Dit komt niet alleen door de dynamiek van de groepen, maar ook omdat ze vaak ook op verschillende plaatsen samenkomen. Dit kan te maken hebben met verschillende omstandigheden, zoals de anonimiteit van een plek, politieoptreden, weersomstandigheden, een evenement en de aantrekkelijkheid van een andere plek, zoals het centrum van de stad. Voor bepaalde heimelijke handelingen zoeken jongeren een meer beschutte plek. Het kan hier gaan om seksuele handelingen, gebruik van (hard)drugs en criminele activiteiten.

Op basis van de observaties en interviews kunnen we met enige zekerheid stellen dat hoe dynamischer het gebruik van de hangplek is, hoe moeilijker het is om daar greep op te krijgen als het gaat om het tegengaan van zwerfafval. Het dynamische gebruik van hangplekken bepaalt dus mede de keuze van de communicatiestrategie en –aanpak.

Het corrigeren van jongeren in de straatcultuur

Een van de moeilijkste opgaven voor wijkwerkers, politiemensen, toezichhouders, docenten is het corrigeren van jongeren in de straatcultuur (met straatmentaliteit) bijvoorbeeld op hangplekken. Ze reageren anders dan de ‘burgerlijke’ cultuur verwacht.

We verwachten vaak een reactie die past binnen deze ‘burgerlijke’ cultuur, zoals wordt weergegeven in de linkerkolom. Echter een reactie uit de rechterkolom is eerder te verwachten op bijvoorbeeld de volgende opmerking: *“Jongens, het is nu wel mooi geweest, kunnen jullie daar nu eindelijk eens mee ophouden?”*

Wat hebben jongeren uit de straatcultuur nodig? Hoe zijn ze te bereiken?

Straatcultuur is dus ook wel een oppositiecultuur. Ze zijn juist tégen gezag. Ze stralen uit dat ze juist helemaal niet bereikt willen worden, vaak door een onverschillige, ongenaakbare houding.

De meeste jongeren in de straatcultuur komen uit gezinnen met veel sociale en financiële problemen (deze bewering niet zomaar omkeren!). Die jongeren ervaren vaak een tekort aan respect en een tekort aan structuur. Zij voelen zich uitgekotst en vernederd door de maatschappij, vooral een deel van de allochtone jongeren. Ze hebben daardoor een kort lontje en staan steeds ‘op scherp’. In hun groep voelen ze steun. Op straat laten ze zien dat ze iemand zijn. De volgende punten zijn hierbij van belang:

- Zij hebben – meer dan anderen – behoefte aan respect, aan iemand die vertrouwen in hen heeft, die in hen gelooft. Zij zijn ontvankelijker (soms in het begin juist meer wantrouwend) voor uw aandacht, uw contactleggen, uw complimenten, voor het feit

Wat u verwacht: de burgerlijke cultuur.	Wat u krijgt: de straatcultuur.
Voorbeeld: <i>“Sorry, u hebt gelijk, we ruimen het op”.</i>	Voorbeeld: <i>“Sodemieter op, ga een ander zitten te vervelen, dit is niet van ons. Je zit alleen maar op ons te letten. Heb je wat tegen ons?”</i>
1. U verwacht: “Sorry”.	1. Géén sorry.
2. Dat ze toegeven. (<i>u hebt gelijk</i>)	2. U krijgt vaak een ontkenning (<i>we doen niks</i>).
3. Een lichte onderdanigheid, een beetje berouw. Dat maakt dat het ‘echt’ klinkt.	3. Ze schuiven de schuld af. Macho-emotionaliteit. U bent de zeikerd, zij niet. U discrimineert.
4. U verwacht ook dat ze begrip tonen voor het feit dat u er last van had (<i>we snappen het wel</i>).	4. Soms dreigen. (<i>We weten waar je woont. Raak me niet aan</i>).
5. Een verbetering van het gedrag (ze gaan weg).	5. Demonstratief uitdagend juist níét vertrekken. Soms daarna tóch scheldend, (de eer reddend) weggaan.
6. En u verwacht eigenlijk dat ze beterschap beloven (<i>we zullen het niet meer doen</i>).	6. Geen woord over beterschap.
Kortom: U verwacht een verontschuldiging	Kortom: U krijgt verontwaardiging

dat u niet vooringenomen bent, hen positief benadert. Als ze in hun vriendengroep zijn, kunnen ze dat niet laten merken, individueel wel. Voor deze jongeren geldt ook dat zij eerder op scherp staan als ze gebrek aan respect proeven.

- Zij hebben – meer dan anderen – behoefte aan structuur, aan grenzen, aan duidelijkheid, aan regels, aan een dagindeling die regelmaat brengt, etc. Ze kunnen onduidelijkheid en structuurloosheid moeilijker verdragen.
- Bij Marokkaanse jongens in de straatcultuur is de noodzaak van respectvol zijn én grenzen stellen het sterkst. Zij lijken het scherpst te reageren op het ontbreken ervan en zijn ook het meest ontvankelijk voor respectvol gedrag.
- Jongeren uit de straatcultuur accepteren een correctie pas als er een 'band' is. Geen correctie zonder binding!

Do-it

Effectief corrigeren van jongeren in de straatcultuur.

Bij jongeren in de straatcultuur heeft u als professional afwisselend de onderstaande twee stijlen nodig:

- Een duidelijker 'karate aanpak'. U moet in de straatcultuur soms méér (fysieke of psychische overtuigings) kracht gebruiken: de hardere, confronterende karate aanpak.
- Een meer eervolle-uitweg-biedende 'judo aanpak'. Om uw doel te bereiken moet u in de straatcultuur soms, meer dan bij andere jongeren, rekening houden met het eergevoel.

Beide stijlen zijn af en toe nodig. U moet zich dus - om effectief te zijn - beide stijlen eigen maken. Ze hebben uiteraard verschillende effecten.

De karate aanpak

U hebt soms een hardere, duidelijke confronterende stijl nodig dan bij andere jongeren. U hebt het makkelijk als u de volgende eigenschappen hebt:

- U straalt beslistheid en (overtuigings)kracht uit.
- U hoeft niet aardig gevonden te worden.
- Ze kunnen aan u zien dat er bij u een GRENS is.
Je kan een lolletje met me maken, maar ze moeten niet te ver gaan. Ik pik niet alles. Dat laat ik niet passeren. Ik laat niet met me sollen.
- U bent snel op stoom. U hebt weinig oplaadtijd nodig om in te grijpen.
- Non-verbaal ondersteunt u uw woorden. Als u corrigeert staat u stevig op de grond, uw ogen staan fel, uw vinger priemt, uw stem is scherp.
- U voelt na uw ingrijpen niet de behoefte om dat goed te praten (*sorry jongens, ik moest wel*).

De judo aanpak

De judo manier van reageren is niet ons natuurlijke gedrag. Onze natuurlijke manier om te corrigeren is meestal: geïrriteerd iets verzoeken of kribbig verwijten. (*Jongens, ga nu eindelijk eens weg. Nu ben ik het zat, wegwezen jullie*) In vechttermen is dit (een zwakke vorm van) de karate stijl. Dat werkt in de straatcultuur vaak averechts. *Jongens uit de straatcultuur kunnen véél beter schelden, treiteren, vechten, zuigen en dreigen dan u.* U verliest het als u op deze 'gewone burgerlijke' manier gaat corrigeren. Om professioneel te zijn moet u ook de judo aanpak beheersen.

Bij de judo aanpak maakt u gebruik van hun eigenschappen: het eergevoel, de behoefte aan een persoonlijke band.

- U maakt geen verwijten over het gedrag, ook niet als daar alle reden voor is. Een verwijtende houding heeft immers ongewenste effecten: *zodra ze afstand voelen is het oorlog.*
- U legt positief, 'respectvol', contact terwijl de ander afwijzing en tegenstand verwacht. U begint met het

geven van een hand. Bij de politie werkt dat vaker dan verwacht, erg goed.

- Uw gedrag moet voortkomen uit kracht, niet uit slapte. U hebt de regie. De jongere moet voelen dat u een stok achter de deur hebt voor het geval dat deze vriendelijke aanpak niet werkt. U kunt dat uitsralen als u weet dat uw organisatie u steunt.
- U legt uit waarom een bepaalde regel er is, ook al beseft u dat die jongen dat zelf wel bedenken kan.
- Bij de judo aanpak hoeft de jongen geen gezichtsverlies te lijden. U biedt een eervolle uitweg.
- Als het kan brengt u de jongen in de positie van helper: *"Kan jij me helpen om..."*
- U gaat niet mee in een woordenstrijd. U gaat ook niet mee in 'zypadgesprekken'.
- Na afloop gaat u met wederzijds 'respect' uit elkaar. U gaat niet natrappen, bijv: *"zie je nou wel dat je dat beter meteen had kunnen doen"*. Veel mensen willen vaak zo alsnog hun gelijk halen. Niet doen. Dat tast alsnog de eer aan.

Kijk voor voorbeeldprojecten op:
www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl en

- Voorbeeldproject: Sportplein Werkhoefstraat, pagina 15
- Voorbeeldproject: De JOP in Akersloot, pagina 20-21

3.2 School

Know-it

De middelbare school speelt een cruciale rol bij de overdracht van normen en waarden. De praktijk toont aan hoe belangrijk het is dat scholieren op een systematische wijze geconfronteerd raken met de burgerlijke normen en waarden betreffende een schone leefomgeving. Vooral ook omdat het erop lijkt dat voor veel jongeren geldt dat zij in de kindertijd niet leren om alles op te ruimen. Eerst preventie, daarna pas handhaven en straffen. Het traject van voorlichting en communicatie, via toezicht en opsporing naar daadwerkelijk repressief optreden is vooral voor de doelgroep scholieren erg belangrijk. Het uitdelen van boetes kan worden gezien als sluitstuk van een integrale handhavingaanpak. De volgorde bij deze aanpak blijkt goede resultaten op te leveren.

Do-it

Er zijn inmiddels programma's voor en door scholen ontwikkeld waarbij een brede aanpak wordt gehanteerd, bijvoorbeeld de projectaanpak van De Schone School. Als deze aanpak niet werkt is een boete of straf een volgende stap, bijvoorbeeld met hulp van bureau HALT.

1. De Schone School

In het kort bestaat de aanpak van de Schone School uit:

- Ondertekening van de 5 Schone School regels door schoolleiding en leerlingen
- Maken van een eigen Plan van Aanpak in het Schone School Logboek, aan de hand van drie stappen:
 - Bepalen ambitieniveau 'schoon'
 - Bepalen 'Beheer en Verantwoordelijkheid'
 - Regelen 'Voorzieningen en Beheer'

Stap 1 Bepalen ambitieniveau 'Schoon'

De mening over wat schoon is kan verschillen. Er zijn bovendien verschillende factoren die grote invloed hebben op 'schoon', zoals de ligging en de omvang van de school. Bij deze stap bepaalt u wat de school als schoon accepteert. Betrek ook de ouderraad en de ouders bij het project. Breng ze op de hoogte van de ambities van de school, want ze spelen een belangrijke rol: het zijn uiteindelijk de ouders, vertegenwoordigd door de ouderraad, die de school beoordelen op het al dan niet behalen van de doelstellingen. Betrokkenheid creëert ook draagvlak en werkt dus het beste.

Stap 2 Bepalen beheer en verantwoordelijkheid

Het is aan te raden om een Schone School coördinator te benoemen die op uw school het aanspreekpunt en de gangmaker is voor de aanpak van zwerfafval. De Schone School coördinator kan ook worden bijgestaan door een milieuteam, dat bijvoorbeeld bestaat uit leerlingen, niet onderwijzend personeel en leerkrachten.

Stap 3 Regelen voorzieningen en beheer

Dit onderdeel omvat het regelen en afstemmen van de voorzieningen en het beheer.

Voorzieningen:

Onderzoek heeft aangetoond dat goed geplaatste, vormgegeven en onderhouden afvalbakken het zwerfafvalgedrag positief beïnvloeden. De afvalbakken moeten dan vooral vindbaar, gemakkelijk in gebruik, aantrekkelijk en bewustmakend zijn.

Schoonmaken school(terrein):

Maak een schoonmaakrooster voor locaties in en om de school.

Op www.schoneschool.nl staat aanvullende informatie over deze projectaanpak.

2. Boete of HALT-straf

Indien een dergelijke aanpak geen resultaat oplevert of bepaalde scholieren niet mee willen werken is een boete of HALT-straf de volgende stap. Het bieden van een keuze tussen een geldboete en een straf via HALT (Het Alternatief) is inmiddels een veelgebruikt middel bij het 'beboeten' van (middelbare) scholieren. Een HALT-straf bestaat uit een aantal uren voorlichting en een aantal uren werk, vaak in de vorm van op straat zwerfafval opruimen. Het opvoedkundige aspect van deze straf draagt er toe bij dat de scholieren in kwestie in het vervolg minder zwerfafval veroorzaken.

Kijk voor voorbeeldprojecten op:

www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl en bij

- Voorbeeldproject City College, pagina 18

3.3 Snoeproute

Know-it

Snoeproutes zijn in veel gemeenten terug te vinden. Het zijn de routes die jongeren afleggen op weg naar school of van scholen naar winkelcentra en snackbars. Het zijn de loop- en fietsroutes maar ook de routes naar en van bus- en treinstation. De verpakkingen van alle snacks, tussendoortjes en (fris)drank die onderweg worden geconsumeerd, belanden vaak op straat, in de berm of in het plantsoen. Er is ervaring met de aanpak van snoeproutes in diverse gemeenten. Wat nu echt werkt en wanneer een aanpak succesvol is, wordt hieronder omschreven.

Het afval dat doorgaans op de grond wordt gegooid langs snoeproutes is meestal afval dat nauwelijks spanning oplevert en dat gemakkelijk op de grond wordt gegooid. Dit afval is vaak klein van formaat of heeft een (veronderstelde) natuurlijke afkomst. Hieronder vallen kauwgom, sigaretten, klein plastic, fruit en snoeppapier. Op de grond gooien van dit afval is volgens jongeren doorgaans de norm.

Snoeproutes worden ervaren als één van de meest hardnekkige vervuilde plekken in een gemeente.

Het is bij uitstek een sociaal probleem in de openbare ruimte waarbij veel aandacht nodig is voor communicatie en gedrag. De oplossing ervan moet gezocht worden in een integrale aanpak. Alleen een technische aanpak is niet voldoende, ook de betrokkenheid van burgers is van groot belang. Maar juist daarin ligt ook de moeilijkheid: hoe verbind je alle disciplines en actoren die bij de aanpak van snoeproutes betrokken kunnen worden? Een geschikt denkmodel hiervoor is IBOR dat staat voor Integraal Beheer Openbare Ruimte van Planterra ontwikkeld in het kader van het Impulsprogramma.

Zie voor actuele informatie:

www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl

Do-it

Hieronder worden verschillende maatregelen beschreven. Om tot de meest passende maatregel te komen, kan het model van PLAN terra worden toegepast. Met dit model wordt in vijf stappen een effectieve aanpak van snack- en snoeproutes bereikt:

- 1 doelstellingen concretiseren
- 2 analyseren huidige resultaten
- 3 analyseren huidige aanpak
- 4 bijstellen aanpak
- 5 implementeren van de uitvoering en overdracht

Dit model is te vinden op:

www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl

Bij én naast het werkmodel van PLAN terra passen de volgende opties voor een succesvolle aanpak van snoeproutes:

1. ZelfScan snoeproutes

De ZelfScan snoeproutes bestaat uit een vragenlijst en helpt u bij de analyse van uw huidige aanpak. Op basis van de analyse worden tips en aanbevelingen gedaan

voor verbetering van de aanpak. Het invullen van de ZelfScan vergt ongeveer 20 minuten. U vindt de zelfscan op www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl. De ZelfScan bestaat uit vier delen: een eerste inventarisatie van het probleem en een analyse van de doelstellingen, de inzet van instrumenten en de beschikbare middelen. Het eerste deel inventariseert de mate waarin het probleem leeft in uw organisatie. In deel twee, drie en vier maakt u aan de hand van vragen en voorbeelden een beoordeling van de huidige snoeprouteaanpak en de verbetermogelijkheden.

De ZelfScan is geen objectieve beoordeling van uw organisatie, maar een subjectieve beoordeling door u, als betrokkene. De scan geeft een goed beeld van hoe u de onderdelen van uw aanpak op snoeproutes waardeert en waar –op basis van uw eigen prioriteiten– verbeteringen mogelijk zijn. Het verdient aanbeveling om de scan door meerdere betrokkenen van uw organisatie te laten invullen. Op deze manier ontstaat een ‘praatboek’ aan de hand waarvan onderlinge verschillen van opvatting over de aanpak kunnen worden gesignaleerd en bediscussieerd.

2. Afvalvoorzieningen

Eén manier om de zwerfafvalproblematiek langs snoeproutes te verminderen, is het treffen van voorzieningen waardoor afval weggooiën leuker en/of makkelijker wordt. Zoals bijvoorbeeld de ‘blikvanger’. Ook is het een idee om de jongeren van een school die in de buurt van de snoeproute ligt, mee te laten denken en hen een afvalbak te laten ontwerpen. De mooiste en meest efficiënte afvalbak wordt beloond met een prijs.

3. Jongeren identificeren snoeproutes

Waar liggen snoeproutes eigenlijk? Veel gemeenten geven aan dat snoeproutes aangepakt moeten worden, maar kunnen nauwelijks aangeven waar ze precies liggen. Jongeren zelf weten maar al te goed welke routes ze nemen. Door ze zelf de snoeproutes

te laten identificeren snijdt het mes aan twee kanten: jongeren worden zich bewust van het probleem en gemeenten weten letterlijk beter waar ze moeten beginnen. Met behulp van een coördinator vanuit gemeente, een coördinator vanuit school en een kaart van de buurt kunnen de jongeren aan de slag.

4. Handhaving

Handhaving wordt beschreven aan de hand van een succesvol project dat in Deventer is uitgevoerd. In deze gemeente heeft een handhavingweek plaats gevonden. De gemeente had drie snoeproutes geïdentificeerd, samen met een totale lengte van 29,5 kilometer. Vervolgens zijn twee verschillende handhavingweken georganiseerd die beide vooraf werden gegaan door een waarschuwingsweek. In deze waarschuwingsweek werden scholieren voorgelicht over snoeproutes, zwerfafval en de handhavingweek. De communicatie over deze aanpak vond plaats via de Deventer Schoon Familie.

Resultaten van handhavingweken

De handhavingweken hebben negen proces-verbalen en vier HALT-verwijzingen opgeleverd. Daarnaast zijn veel jongeren aangesproken en gewaarschuwd. De monitoring liet een afname van de hoeveelheid zwerfafval zien. In de eerste week werd er 810 kilo opgehaald. In de tweede handhavingweek werd 500 kilo verzameld. Ook was er een zichtbare verandering waar te nemen in het gedrag van scholieren die zwerfafval weggooiden. In de eerste week zouden deze scholieren nog met een ‘wilds’ gebaar afval hebben weggegooid. In week twee viel het op dat de scholieren er ‘schuldig’ uitzagen voordat zij de overtreding begingen. Zie www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl.

5. Knijperestafette

Bij een knijperestafette gaat het om het verzamelen van zoveel mogelijk zwerfafval door een school. Scholen die meedoen krijgen van de gemeente een lespakket over zwerfafval en er komt een gemeentelijke

zwerfafvalploeg langs. Zij stellen knijpers en oranje hesjes voor de kinderen beschikbaar. Vervolgens gaan zij onder begeleiding van leerkrachten en leerlingen zwerfafval inzamelen. Hoe meer, hoe beter. Want het aantal kilo's zwerfafval dat de leerlingen inzamelen, wordt door de gemeente vermenigvuldigd met 0,50 euro. Het uiteindelijke bedrag gaat naar een goed doel dat de scholen zelf kunnen kiezen. Alternatief is dat scholen sparen voor iets wat ze graag willen aanschaffen (bijvoorbeeld een beamer of een filmcamera).

6. Convenant

SenterNovem biedt een convenant dat kan helpen bij de bestrijding van zwerfafval langs snoeproutes. Gemeenten kunnen scholen en bedrijven, instellingen en organisaties actief betrekken in de aanpak van zwerfafval. Een handige en beproefde manier is het samen uitwerken en uitvoeren van een convenant. Er zijn al diverse gemeenten die gebruik maken van dit instrument. Ga voor voorbeelden van convenanten naar: http://www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl/downloads-extra/080416_voorbeeldconvenant1.doc.

3.4 Winkelcentrum, afvalinzamelinglocatie

Know-it

Winkelend publiek staat in zijn algemeenheid in de top 5 van veroorzakers van zwerfvuil. Van deze groep is nog vrij weinig bekend, veelal omdat deze groep zo divers is. Het is gebleken dat de meeste winkelcentra an sich niet zo zeer als hotspot worden bestempeld, maar met name specifieke winkels die afval veroorzaken dat op straat terecht komt. Hierbij kan worden gedacht aan snackbars en in mindere mate supermarkten. In deze winkelcentra en wijken zijn jongeren ook (grote) veroorzakers van zwerfafval. Dit gebeurt bijvoorbeeld in tussenuren of na schooltijd, wanneer groepjes jongeren de wijk of het winkelcentrum in de buurt van de school intrekken. Afvalinzamelinglocaties vormen in wijken vaak een

bron van ergernis. Deze plekken veroorzaken vaak stank en het is ook niet bepaald een mooi gezicht in de wijk. Vaak bezorgen deze plekken ook overlast omdat het afval regelmatig naast de (te kleine) afvalcocons wordt geplaatst. Dit afval en de afvalcocons zelf, vallen vervolgens weer makkelijk ten prooi aan bijvoorbeeld vernielingen door jongeren. Het 'onzichtbaar' maken van dit afval is daarom van belang voor een prettig leefklimaat in wijken.

Do-it

Winkelgebieden

Uit voorlopige monitoringsresultaten blijkt niet alleen dat winkelgebieden behoren tot de viezere gebieden van Nederland maar ook dat een schoner winkelgebied aanzienlijk bijdraagt aan de algemene schoonbeleving. Kortom, met winkelgebieden valt veel te bereiken. Voor winkelgebieden zijn dan ook verschillende projecten gestart, om uiteindelijk te komen tot een handreiking aanpak winkelgebieden. Deze totaalaanpak verschijnt binnenkort op de website van SenterNovem: www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl

De volgende maatregelen kunnen er toe bijdragen dat in ieder geval jongeren minder zwerfafval veroorzaken in winkelgebieden.

1. Afvalbakken

Ook in dit geval is het van belang dat jongeren genoeg mogelijkheden hebben om hun afval kwijt te kunnen. Zij zijn over het algemeen gemakzuchtig en willen niet te ver hoeven lopen om hun afval weg te gooien. Een winkelgebied behoort over het algemeen niet tot de plekken waar jongeren een sterke band mee hebben. Hun verantwoordelijkheidsgevoel bij het schoonhouden van deze plek ligt daarom laag. Leerlingen van scholen in de buurt kan worden gevraagd om een passende afvalvoorziening voor het desbetreffende winkelcentrum te ontwerpen.

2. Leerlingen/jongeren laten handhaven

Sommige ROC's hebben een opleiding in beveiliging. Leerlingen die deze opleiding volgen zouden in het kader daarvan als BOA (= buitengewoon opsporingsambtenaar) kunnen optreden in het winkelcentrum in de buurt. Winkelcentra zijn uitermate geschikt om het geleerde in de praktijk te brengen.

3. Raadpleeg aanpak winkelgebieden (in ontwikkeling)

De aanpak winkelgebieden zal bestaan uit een combinatie van reeds ontwikkelde instrumenten en inzichten voor jongeren, handhaving, reiniging enzovoort, en dan specifiek gericht op winkelgebieden. Er is inmiddels een inventarisatie afgerond naar zaken die nog missen in een aanpak van winkelgebieden. Deze aspecten zullen verder worden onderzocht. De aanpak resulteert uiteindelijk in een digitaal handboek waarin gemeenten allereerst een quick-scan kunnen afnemen om op die manier tot een goede passende aanpak voor hun winkelgebied te kunnen komen. Actuele informatie, zie www.samenwerkenaaneenschonerederland.nl

4. Instrumenten inzetten bij ondernemers

Er is ook een aantal oplossingen die niet direct van toepassing zijn op jongeren, maar in een druk winkelgebied toch het overwegen waard zijn. Ondernemers kunnen bijvoorbeeld het middel handhaving inzetten. Enkele voorbeelden hierbij zijn:

a. Aanbieden van afval

De gemeente Amersfoort legt bijvoorbeeld winkeliers de verplichting om afvalbakken te plaatsen bij hun bedrijf. In de afgelopen jaren zijn er op diverse plekken in de stad grote bakken bijgeplaatst.

b. Handhaven van 25-meterregel

Als ondernemer ben je verantwoordelijk voor 25 meter in de directe omgeving van je zaak. Deze regel is niet altijd praktisch toepasbaar. In bijvoorbeeld het drukke en volle centrum van Amsterdam is het toepassen van deze regel bijna onmogelijk. Er zijn te veel horecagelegenheden bij elkaar en dit maakt het lastig te herleiden waar afval vandaan komt. Echter, het is in zo'n geval wel mogelijk om met de horecaondernemers in overleg te gaan en hen gezamenlijk zorg te laten dragen voor de omgeving. Ze kunnen bijvoorbeeld met afspreken om een aantal keer per dag de afvalbak te legen.

Afvalinzamellocatie

De oplossing die hier wordt geboden heeft niet direct invloed op jongeren, maar zorgt voor een algemene oplossing voor dit gebied. Om van problemen omtrent afvalinzamellocaties af te komen, is het overgaan op een ondergronds afvalinzamelsysteem mogelijk een verstandige keuze. De gemeente Breda heeft één van haar wijken, Fellenoord, als pilot gebruikt. Tijdens een campagne is nadruk gelegd op de positieve kanten van het nieuwe ondergrondse systeem. Het ziet er mooier uit, voorkomt overlast en maakt duobakken overbodig. Bewoners hebben hierdoor geen stinkende en lelijke duobakken meer in hun tuin.

Huis-aan-huis bezoeken als onderdeel van pilot

De gemeente Breda heeft voorafgaand aan en tijdens de proef gecommuniceerd met verschillende externe en interne doelgroepen. Dit werd gedaan met behulp van informatieavonden, nieuwsbrieven en artikelen in wijkkranten en op internet. Het meest opvallend hierbij waren de huis-aan-huis bezoeken door mensen uit de buurt, het personeel van de Afvalservice en medewerkers van sociaal culturele instellingen. Bewoners kregen tijdens deze bezoeken informatie over het nieuwe systeem en konden hun mening over de campagne geven.

De resultaten van deze pilot zijn door de gemeente Breda als positief ervaren. De gemeente had veel weerstand verwacht bij het plaatsen van het ondergrondse afvalstelsel. Dit is uiteindelijk erg meegevalen. De huis-aan-huis bezoeken hebben veel goodwill gekweekt. Belangrijk is dat de wijk, na de plaatsing van het nieuwe systeem, veel schoner geworden is. De Afvalwachten, die zijn aangewezen om de schoonheidsgraad in de wijk te controleren en te meten, geven aan dat de bewoners hun afval nu beter scheiden. Een ondergronds afvalstelsel blijkt dus een oplossing voor het afvalinzamelprobleem in wijken. Het blijft echter wel van belang dat de ondergrondse afvalcontainers tijdig worden geleegd.

Meer informatie op:

www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl.

3.5 Wijk

Know-it

Wijken hebben te maken met diverse vormen van overlast met betrekking tot afval. Ook in wijken geldt dat wanneer men ervaart dat het schoon is, men minder geneigd is om afval op de grond te gooien. Het is hierbij wel van belang dat er voldoende voorzieningen zijn om afval weg te gooien.

Do-it

Er zijn diverse manieren om zwerfafval veroorzakende jongeren in wijken te benaderen. Zoals bij meerdere hotspot geldt, is het ook hier van belang de jongeren met respect te benaderen. Ook dient een band met hen te worden opgebouwd. Dit leidt tot een langdurig resultaat.

Hieronder volgt een beperkt aantal mogelijkheden om zwerfafval in wijken te verminderen. Meer actuele informatie is te vinden op:

www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl/snoeproutes/maatregelencatalogus/maatregelen-details.asp?id=2

1. Buurtrangers(Beestenbende)

Een Buurtrangersteam(Beestenbendeteam) bestaat uit scholieren van de groepen 5, 6 en 7 van basisscholen, wijkbewoners, leden van sportclubs of scouting. Zij zorgen er gezamenlijk voor dat hun buurt vrij is van zwerfafval. Meestal komen ze zo'n één keer per week samen om, gewapend met prikstokken, vuilniszakken en gele hesjes, de buurt schoon en netjes te maken. Hierbij kan prima expliciet aandacht aan snoeproutes worden besteed. En hoewel het een prettig gevolg is van de wekelijkse schoonmaakactie, is een schone buurt niet het belangrijkste doel van de Rangers. Juist de gedragsverandering die bij de deelnemers wordt

bewerkstelligd, ook op lange termijn, is de grote verdienste van het concept van de Buurtrangers. Zo kunnen in de toekomst misschien snoeproutes wellicht worden voorkomen. Daarnaast heeft de zichtbaarheid van de Rangers op straat een goede uitstraling naar andere bewoners in de gemeente: zij geven het goede voorbeeld. Voor de Rangers zelf is de bijdrage die zij leveren aan hun buurt de belangrijkste motivatie. Door de jarenlange koppeling van de actie aan de tv-serie ZOOP worden de kinderen daarnaast ook beloond voor hun inspanningen door leuke gadgets en uitstapjes naar bijvoorbeeld Ouwehands Dierenpark in Rhenen. Meer informatie op www.mijnbeestenbende.nl en www.buurtrangers.nl.

2. Project voor Urban jongeren

Om jongeren bewust te maken van het zwerfafvalprobleem, moet je hen op de juiste manier en via de juiste media benaderen. Door urban jongeren op hun eigen internetforums te benaderen, heldere taal te spreken en een link te leggen met hun eigen wijk wordt zwerfafval bij hen op de agenda gezet met als gevolg dat zij hun gedrag (positief) aanpassen. In verschillende gemeenten wordt deze aanpak inmiddels uitgetoetst. Ervaringen en resultaten worden gepubliceerd op www.nederlandschoon.nl/gemeenten/zwerfafvalcongres/presentaties/Sterk%20verstedelijkte%20wijken%20-%20Jongeren/Presentatie_MarokkoMedia.pdf

3. Workshops Verbinden met Bewoners

Tijdens de workshops Verbinden met Bewoners, die SenterNovem organiseert, wordt getracht om gezamenlijk tot meer inzicht te komen over manieren om bewoners te informeren en actief te betrekken bij de aanpak van zwerfafval. Dit wordt gedaan door succesvolle praktijkvoorbeelden te bespreken, ervaringen uit te wisselen en gezamenlijk een praktijkcase op te lossen. Deze ervaringen worden gepubliceerd op de kennisbank van het impulsprogramma. Kijk onder het

kopje participatie voor handreikingen: www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl/gemeenten/projecten.asp

4. PortiekPortiers

In veel opgeleverde nieuwbouwcomplexen of gerenoveerde panden keren vaak in no time oude problemen terug. Nog steeds is er weinig betrokkenheid bij de leefomgeving en vervuult deze snel. Iedereen ergert zich eraan. Maar wie doet er wat aan?

Aanpak

PortiekPortiers zijn kinderen van 8 – 13 jaar die een rol krijgen in het schoon en netjes houden van hun portiek. En niet zomaar een rol. Na het volgen van een echte theorie- en praktijktraining worden zij gehuldigd als junior assistenten van de huismeester van de woningcorporatie. Elke week gaan zij in herkenbaar tenue op inspectie en ruimen hun portiek op.

Resultaten

PortiekPortiers leveren vooral een schoner portiek op. Daarnaast raken de kinderen door hun contact met de 'officiële' toezichthouders meer bewust van de consequenties van vernieling en vervuiling. Zij gaan hierdoor zelf minder vervuilen en vernielen en in het beste geval ook op hun vrienden. Bovendien blijkt dat de ouders van de kinderen via het PortiekPortier project beter aanspreekbaar zijn op eventueel ontoelaatbaar gedrag van hun kroost. Tot slot blijkt dat bewoners opeens veel positiever reageren op de kinderen. Dit alles komt de sfeer in het portiek zeker ten goede.

PortiekPortiers zijn tot nu toe gerealiseerd in diverse complexen in Amsterdam, Utrecht en Zaandam. Het is bij uitstek een project om in samenwerking met een woningcorporatie op te zetten, in complexen waar bewoners weinig betrokken zijn bij hun leefomgeving en er veel klachten zijn over de (jongere) jeugd in de buurt.

5. Samen knelpunten, krachten en oplossingen voor een wijk bepalen

In veel gevallen is het gemakkelijk om de knelpunten in een wijk aan te wijzen maar de kracht van een wijk is veel lastiger te bepalen. Doel is om een instrument te ontwikkelen om samen met professionals en gebruikers deze kracht van een wijk te ontdekken en zo tot een akkoord te komen voor het samen oplossen van de knelpunten. Het instrument levert maatwerk voor de wijk, creëert draagvlak bij alle betrokkenen en biedt een stevige basis om échte oplossingen te bedenken en uit te voeren.

Succesvolle projecten

De gemeente Deventer heeft in het kader van Jongeren & Wijken rond zwerfafval de projecten Clean It en JOP's uitgevoerd, beide gebaseerd op samenwerking tussen bewoners en jongeren. Het accent ligt op bewustwording, bij bewoners over het negatieve beeld dat zij hadden over jongeren, bij jongeren over de slechte zorg die zij hebben voor hun omgeving. Het initiatief voor Clean It is vanuit het jeugdwerk gekomen en betreft niet-vaste locaties. Met een beperkt budget is dit binnen reguliere taken gerealiseerd. Bij het JOP-project is het initiatief vanuit de overheid gekomen. Er is sprake van een projectaanpak met een

ruim budget voor het opzetten van JOP's op vaste locaties. Kijk meer informatie op (de kennisbank van) www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl

- Clean It; bevindingen van jeugdwerk in de gemeente Deventer
- JOP's in Deventer; bevindingen van de gemeente Deventer

3.6 Sportveld, sporthal, skatebaan

Know-it

In het geval van sportvelden, sporthallen en skatebanen kan worden gesteld dat jongeren deze plek toch vaak als eigen terrein beschouwen. Dit geldt voornamelijk voor skatebanen. Zij treffen hier hun vrienden en komen hier vaker. Om deze reden voelen zij zich verbonden met deze plek en zou het gemakkelijker moeten zijn jongeren te stimuleren om hun 'thuis' schoon te houden.

Do-it

Jongeren dienen zich bewust te worden van het feit dat zij hun eigen plek schoon houden en hun eigen spullen opruimen. Ze moeten zich realiseren dat een schone sport- en speelplek ook voor hen zelf prettig is. Immers, skaten tussen het zwerfafval is toch lastig.

Er zijn een aantal manieren om verbetering in de situatie aan te brengen. Hieronder worden enkele voorbeelden beschreven.

1. Voorbeeldcase: Sportplein Werkhoefstraat

Op dit sport- en speelplein in Rotterdam worden kinderen en jongeren (tot ongeveer 15 jaar) 'opgevoed' door medewerkers van buurt- en sportwerkers (BSW). Zij houden toezicht op jongeren die daar spelen.

Deze benadering is onderdeel van de Duimdrop. Dit is een benadering waarin de gebruikers van het plein worden aangesproken op hun gedrag en verantwoordelijk worden gesteld voor hun doen en laten. De buurt- en sportwerkers zijn zelf positief over de werking van de Duimdrop benadering: "Veel kinderen en jongeren die hier voor het eerst komen, laten alles slingeren. Zelfs als hun ouders erbij zijn. Wij wijzen erop dat ze alles schoon moeten houden en we spreken ze er zelfs dagelijks op aan." *Zie voorbeeldproject Duimdrop op pagina 15.*

2. Voorbeeldcase: Projectaanpak WK Amsterdam

Het WK Amsterdam is een jaarlijks terugkerend tweedaags multicultureel toernooi waar 48 verschillende teams aan deelnemen. Elk team vertegenwoordigt het land van herkomst. Er komen ruim 25.000 toeschouwers op het toernooi af.

Samen met Stichting Todos en adviesbureau CREM heeft WK Amsterdam een aanpak opgezet om zwerfafval op het toernooi te voorkomen en jongeren bewust te maken van het probleem. De boodschap 'zwerfafval sportief aanpakken' wordt in het project vormgegeven door zes S-en.

- **Spel:** voorafgaand aan het voetbaltoernooi worden verschillende competities georganiseerd, bijvoorbeeld een voetbal of trofee maken van zwerfafval. Of wie kan het langst hooghouden met een zelfgemaakte bal?

- **Spiegel:** jongeren krijgen voorafgaand aan het evenement informatie over zwerfafval vanuit het cradle-to-cradle-concept: 'afval is grondstof'.
- **Sms:** deelnemende jongeren krijgen informatie over zwerfafval via innovatieve communicatiemiddelen.
- **Schop zwerfafval in de blikvanger:** jongeren worden uitgedaagd zelf een film te maken (en worden hierbij geholpen) en deze op communicatiekanalen als YouTube te zetten.
- **Solidariteit:** Nederlandse jongeren krijgen op speelse wijze informatie over hun leeftijdsgenoten in sloppenwijken. Hoe gaan zij om met afval, hoe zorgen zij voor een inkomen? Afval in grote steden in ontwikkelingslanden is niet alleen een probleem maar ook een bron van inkomsten voor jongeren uit sloppenwijken.
- **Schoonmaken kost geld:** de deelnemende jongeren krijgen informatie over de 'waarde' en rol van zwerfafval in ontwikkelingslanden, die ze zelf kunnen spiegelen aan de waarde en kosten van zwerfafval in Nederland. Zo kunnen ze zelf hun conclusies trekken.

3.7 Groengebied/park, natuurgebied

Know-it

In groen- en natuurgebieden wordt door diverse groepen gerecreëerd en daarmee deze gebieden ook vervuild. Jongeren zijn ook hier een van de veroorzakers van zwerfafval. Jongeren zijn vaak niet betrokken of bekend met het gebied. Ze gebruiken deze gebieden vaak niet voor de natuurwaarde, maar meer voor consumptiegedrag dat zich bijvoorbeeld uit in barbecues of drankgebruik. Vooral als de recreatiedruk hoog is kan dit in korte tijd leiden tot grote hoeveelheden zwerfafval.

Ook al zijn jongeren veroorzakers van zwerfafval in natuurgebieden, wil dit niet zo zeer zeggen dat zij zich helemaal niet interesseren voor hun omgeving. Uit

onderzoek is gebleken dat zich bij jongeren tussen de 13 en 17 jaar een meer abstract, conceptueel en ethisch denken en redeneren over de natuur ontwikkelt. Tegelijkertijd neemt de interesse voor de natuurlijke omgeving in deze periode vaak af. Hoewel veel jongeren de schoonheid van de natuur zeker kunnen waarderen, verlangen zij er tegelijkertijd naar daar te zijn waar vrienden, actie en opwindning zijn. Dit blijkt met name uit het feit dat met name 15- en 16-jarige jongeren hun belangstelling voor natuur verstoppen omdat het niet hoog staat aangeschreven in de jeugdcultuur; het wordt niet als 'stoer' beschouwd (RU Nijmegen, A. de Witt, 2005).

De uitdaging is tiensers te betrekken bij relevante lokale natuurproblemen en milieuprojecten. Het geeft hen de uitdaging waar ze naar verlangen en stelt ze in staat hun competenties te testen en vergroten (RU Nijmegen, A. de Witt, 2005).

Do-it

Om in deze omgeving zwerfafval te verminderen is handhaving van belang. Jongeren dienen zich er van bewust te worden dat zij zelf verantwoordelijk zijn voor het afval dat door hun consumptiegedrag wordt veroorzaakt. Hieronder worden een aantal handige tips gegeven die kunnen helpen bij het verminderen van zwerfafval in groen- en natuurgebieden.

1. Bewustwording / band met natuur versterken!

Zoals hierboven is vermeld, staan jongeren niet helemaal negatief tegenover groen- en natuurgebieden. Het is alleen zaak hen bewust te maken van het feit dat zij zich hier niet voor hoeven te schamen. Daarnaast is het zaak dat degenen die een niet betrokken houding hebben te stimuleren dit wel te krijgen.

Dit kan met behulp van de volgende methoden:

- *Handhaving door jongeren zelf.*

Op deze manier worden ze zich bewust van hoe gemakkelijk afval wordt weggegooid. Sommige ROC's

hebben een opleiding in beveiliging. Leerlingen die deze opleiding volgen zouden in het kader daarvan als BOA kunnen optreden in een groengebied in de buurt van hun eigen school. Groengebieden zijn uitermate geschikt om het geleerde in de praktijk te brengen.

- *Educatie / lespakketten*

Er zijn diverse materialen ontwikkeld om leerlingen op verschillende niveaus voorlichting te geven over zwerfvuil en gevolgen ervan voor de omgeving om ons heen. Educatie kan goed werken in combinatie met een concrete actie zoals een knijperestafette. Op www.samenwerkanaaneenschonernederland.nl zijn de meest relevante lespakketten gepubliceerd.

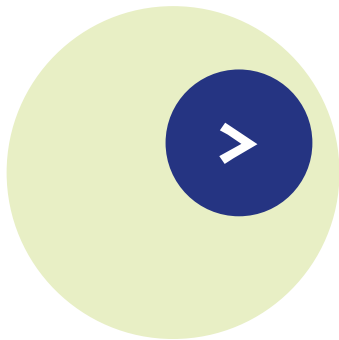
2. Moment van surveilleren

Handhaving is tevens een manier om zwerfafval in groen- en natuurgebieden tegen te gaan. Bij handhaving in natuurgebieden is het van belang om op gezette tijden toezicht te houden. Hierbij dient rekening te worden gehouden met het feit dat jongeren pas zijn te betrappen op het moment dat zij op het punt staan om te vertrekken en hun afval van een hele dag zonnen achterlaten. Door juist aan het einde van de dag te gaan surveilleren wordt de pakkans groter. De jongeren kunnen vervolgens een waarschuwing en/of boete krijgen. In plaats van een boete kunnen zij ook voor een **Halt-straft** kiezen, via bureau Halt. zie: www.halt.nl

3. Plaatsing afvalbakken

Zorg dat de plaatsing van afvalbakken is afgestemd op de start van het recreatieseizoen. Houdt hierbij rekening met het feit dat dit seizoen soms eerder kan beginnen. Er dienen voldoende afvalvoorzieningen te zijn.

Ook voor deze locatie kunnen jongeren gevraagd worden een afvalbak te ontwerpen die past binnen de groenomgeving. Meer handhavingtips op: www.samenwerkanaaneenschonernederland.nl/gemeenten/page.asp?menu_id=492

Beknopte Literatuurlijst

Onderzoek/theorie/algemene literatuur

- *In de wereld van jongeren en zwerfafval*, eindrapportage jongerenonderzoek door Beautiful Lives, in opdracht van Stichting Nederland Schoon en SenterNovem, juni 2008. Download vanaf de website: www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl.
- *Jongeren en zwerfafval*, rapportage van onderzoek op hangplekken van jongeren, 2008/2009 door Thaddeus Müller van bureau: de Warme stad. Download in voorbereiding (verwacht: medio 2009)
- *Onderzoek hotspots van zwerfafval in relatie met jongeren*, M. Kroone, Tauw, Augustus 2008, met bijlagen. Download vanaf de website: www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl.
- *Respect, tips voor omgaan met jongeren in straatcultuur*, Hans Kaldenbach, uitgeverij Prometheus ISBN: 90-446-0706-2.
- *Hangjongeren, 99 tips voor buurtbewoners en voorbijgangers*, Hans Kaldenbach, uitgeverij Prometheus, ISBN 90-446-1151-9.
- *Doe maar gewoon, 99 tips voor het omgaan met Nederlanders*, Hans Kaldenbach, uitgeverij Prometheus, ISBN 978-90-446-0183-1
- *"Eh mag het wat zachter", succesvolle tactieken tegen asociaal gedrag*, Psychologie Magazine, februari 2009 (ism Hans Kaldenbach).
- *"Mooie scooter man, maar ik wil slapen". Probleemjongeren, opvoedkundige trekt volle zalen met les over omgang met hangjeugd*, NRC, 7 November 2008.
- Lokaal project Duimdrop (Artikel in VWS Bulletin 14 van 4 september 1997).

Aanpakken/methodieken/concepten/trainingen vanuit het Impulsprogramma (zie www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl)

- Snoeproute aanpak
- Wijkcreator
- Kennisbank (onderdeel: doelgroep jongeren).
- www.ikprikmee.nl
- De schone school toolbox: www.deschoneschool.nl
- Wijkscan
- 'Trash pakket'
- VoorbeeldConvenanten tussen gemeente en school om schoolomgeving schoon te houden
- Kauwgum lespakket
- Lespakket VMBO: Zwerfafval: kan IK er wat aan doen?
- Lespakket basisschool: 'Zwerfafval: mooi niet!'
- Project voor urban jongeren.
- Factsheet handhaving scholieren

Aanpakken ontwikkeld door of ism derden

- Buurtrangers aanpak (Beestenbende), zie www.mijnbeestenbende.nl en www.buurtrangers.nl
- Portiekportiers, zie: pagina 35.
- De Opruimshow van Ronald McDonald, ontwikkeld door fastfoodketen Mc.Donalds
- Zakgeldprojecten (diverse gemeenten)
- Koos de vuilnisman: www.natuuravontuur.com
- Deventer Schoon Familie, zie:
www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl/gemeenten/project_detail.asp?Project_id=140

Ook verschenen in de instrumentenmix:

Basishandreiking aanpak zwerfafval

Quickscan gemeentelijke zwerfafvalaanpak

Handreiking uniforme monitoring zwerfafval voor gemeenten

Handreiking Resultaatgericht Reinigen

Kostencalculatiemodel straatreiniging en zwerfafvalbestrijding

Handreiking communicatie zwerfafval

Samen met burgers zwerfafval aanpakken

Samen met bedrijven, instellingen en burgers zwerfafval aanpakken

Routeplanner handhaving op zwerfafval

Preventie rokengerelateerd zwerfafval

Wilt u meer weten over de achtergronden van de Instrumentenmix? Kijk dan op www.samenwerkenaaneenschonernederland.nl/gemeenten/kennisbank. U vindt hier alle instrumenten, vele praktijkvoorbeelden en tips. Ook voor algemene informatie over zwerfafval kunt u op de site terecht.

SenterNovem

Croeselaan 15
Postbus 8242
3503 RE Utrecht
Helpdesk afvalbeheer: (030) 214 79 79
E-mail: afvalbeheer@senternovem.nl
www.senternovem.nl

JUDO OF KARATE?

Samen werken aan een Schoner Nederland